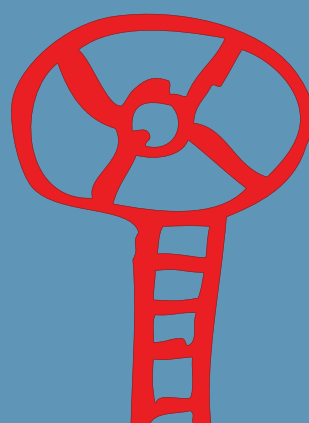

Att lämna en destruktiv relation

- mammor som utsatts för våld av sin före detta partner berättar om sin situation och hur de hanterat den

Jenny Lundgren, Stina Hillman & Anders Broberg

BOJEN

Delrapport 1

STIFTELSEN
Allmänna Barnhuset

Att lämna en destruktiv relation

- mammor som utsatts för våld av sin före detta partner berättar om sin situation och hur de hanterat den

Rapport från forskningsprojektet Bojen - utvärdering av gruppverksamhet för barn som bevittnat våld mot mamma och deras mammor

Jenny Lundgren, Stina Hillman & Anders Broberg

Psykologiska Institutionen

Göteborgs universitet

Frågor och synpunkter rörande denna rapport skickas till Anders Broberg, Psykologiska institutionen, Göteborgs universitet, Box 500, 405 30 Göteborg
Tel. 031 - 786 1703, E-post: Anders.Broberg@psy.gu.se

STIFTELSEN
Allmänna Barnhuset

Att lämna en destruktiv relation

- mammor som utsatts för våld av sin före detta partner berättar om sin situation och hur de hanterat den

Författare: Jenny Lundgren, Stina Hillman & Anders Broberg, Psykologiska Institutionen

Göteborgs universitet

Copywright : Stiftelsen Allmänna Barnhuset och författarna

Tryck: Edita Västra Aros, 2009

Förord

Idag finns en bättre kunskap om hur våld i familjen påverkar barn och ungdomar. Under de senaste åren har barn som bevittnat våld i hemmet och deras mammor uppmärksammats på olika sätt för att stärka barnens och mammornas rätt att kunna få bättre stöd och skydd.

Denna rapport är en första delrapport från forskningsprojektet Bojen – utvärdering av gruppverksamhet för barn som bevittnat våld mot mamma och deras mammor. Projektet bedrivs vid Psykologiska institutet, Göteborgs universitet under ledning av professor Anders Broberg. Barnhuset har finansierat projektet tillsammans med Brottsofferfonden.

Det finns få studier som fokuserar på misshandlade mammor och de särskilda villkor som en misshandlad kvinna med barn kan möta. I denna studie är det dessa kvinnors situation som lyfts fram och vilka förutsättningar de har att hantera uppbrottet från en misshandlande partner.

Forskningsprojektet kommer att utmynna i flera rapporter med olika perspektiv. De kommer att ges ut i Barnhusets rapportserie. Det är Barnhusets förhoppning att rapporterna dels ska öka kunskapen om vilket stöd mammor och deras barn behöver dels stimulera till metodutvecklingen inom området.

Rapporten vänder sig till alla som kommer i kontakt med barn, ungdomar och mammor som upplevt familjevåld och som är engagerade i dessa frågor.

För Stiftelsen Allmänna Barnhuset
Stockholm februari 2009

Bodil Långberg

Anne-Marie Larsson

Presentation av Bojen

Bojen är en ideell förening i Göteborg som driver verksamhet sen 2004. Bojen vänder sig till barn och ungdomar mellan 4-19 år och deras mammor. Verksamheten innefattar bland annat krisorienterande samtal och gruppverksamhet för barn, ungdomar och mammor. Stor vikt läggs vid att vid behov erbjuda även individuella samtal till dem som går i gruppverksamhet.

Gruppverksamheten bygger på det amerikanska programmet Children are people too (CAP), som omarbetats av Bojen för deras målgrupp. Gruppverksamheten omfattar 15 träffar, en gång per vecka under en termin.

Parallellt med barngrupperna hålls grupper för mammorna med fokus på föräldraskapet.

Innehåll

■	SAMMANFATTNING	9
■	INLEDNING	10
	Coping	10
	Olika former av coping	10
	Coping hos kvinnor som blir misshandlade av sin partner	11
	Coping hos kvinnor på väg ut ur och efter en misshandelsrelation	12
	Misshandlade mammor	13
	Anknytning och våld i nära relationer	13
■	SYFTE/FRÅGESTÄLLNINGAR	15
■	METOD	16
	Deltagare	16
	Intervjuguide	16
	Tillvägagångssätt	16
	Analysmetod studie 1	16
	Analysmetod studie 2	16
	Analysmetod studie 3	17
■	RESULTAT	19
■	DEL 1 – EN GROUNDED THEORY-BASERAD ANSATS	20
	Tema 1: Flexibilitet	20
	Tema 2: Känslomässigt förhållningssätt	21
	Tema 3: Förhållningssätt till framtiden och känsla av egenvärde	21
	Tema 4: Användande av kognitiva förmågor	22
	Tema 5: Förhållningssätt till barnen och förmåga till mentalisering	22
	Grupp 1	23
	Grupp 2	24
	Övriga	24
■	DEL 2 – COPINGSTRATEGIER	25
	1 Under förhållandet	25
	1.1 Aktiva strategier med kognitivt fokus	25
	1.2 Aktiva strategier med beteendefokus	25
	1.3 Undvikande strategier med kognitivt fokus	26
	1.4 Undvikande strategier med beteendefokus	26
	2 Under uppbrottet	27
	2.1 Aktiva strategier med kognitivt fokus	27
	2.2 Aktiva strategier med beteendefokus	27
	2.3 Undvikande strategier med kognitivt fokus	28
	2. 4 Undvikande strategier med beteendefokus	28

3 Efter avslutad relation	28
3.1 Aktiva strategier med kognitivt fokus	29
3.3 Undvikande strategier med kognitivt fokus	29
3.4 Undvikande strategier med beteendefokus	30
Sammanfattning av resultat rörande copingstrategier	30
■ DEL 3 – INTERVJUERNAS INRE SAMMANHANG/KOHERENS	31
Intervall 2-3 poäng	31
Intervall 4-5 poäng	31
6 poäng	32
■ DEL 4. DE OLIKA ANALYSMETODERNA SEDDA I RELATION TILL VARANDRA	33
■ DISKUSSION	34
Möjliga implikationer och framtida forskning	39
■ REFERENSER	41
■ APPENDIX	43
■ BARNHUSET HAR GETT UT FÖLJANDE BÖCKER	44
Barnhuset har gett ut följande rapporter	44

SAMMANFATTNING

Föreliggande rapport, som är en delstudie inom projektet Bojen - utvärdering av gruppverksamhet för barn som bevittnat våld mot mamma och deras mammor, syftar till att med kvalitativ metodik undersöka och beskriva misshandlade mammors situation vid tiden runtomkring uppbrott från den misshandlande mannen. Halvstrukturerade intervjuer med 23 mammor, vars barn skulle påbörja deltagande i Bojens stödgrupper användes. Först beskriver vi olika teman som framkom när analysen av intervjuerna fokuserade på mammornas inre resurser och sinnestillstånd. Därefter beskriver vi hur mammorna bemästrat sin situation i termer av vilka copingstrategier som framkommer hos de misshandlade mammorna; hur dessa kan relateras till uppbrottet rent tidsmässigt och hur de kan an-

ses vara antingen aktiva eller undvikande, samt ha antingen ett beteendefokus eller ett kognitivt fokus. Intervjuerna analyseras sedan en tredje gång med avseende på deras inre sammanhang (koherens) enligt en skala som används i bedömning av anknytningsintervjuer (AAI). Slutligen relateras resultaten från de tre studierna till varandra och diskuteras i ljuset av tidigare forskning inom området. Resultaten visar på ett positivt samband mellan uttryck för inre resurser, antal copingstrategier och intervjuernas inre sammanhang/koherens.

INLEDNING

Flera samhällsinstanser och frivilligorganisationer har till uppgift att hjälpa kvinnor som är eller varit utsatta för olika typer av våld i nära relationer som misshandel, sexuella övergrepp, hot och trakasserier. Flera av verksamheterna vänder sig också till de barn som har upplevt våldet. Kvinnor som söker hjälp, antingen för egen del eller för sina barn, har alla kommit en bit på väg i sin frigörelseprocess genom att de söker nya vägar att hantera sina problem. Föreliggande rapport, som är en delrapport inom projektet 'Bojen -- utvärdering av en gruppverksamhet för barn som bevittnat våld mot mamma och deras mammor'¹ syftar till att undersöka vilka förutsättningar mammor har att hantera uppbrottet från en misshandlande partner.

Det är ont om studier som fokuserar specifikt på misshandlade mammor, och de särskilda villkor som en misshandlad kvinna med barn kan möta. I denna studie är det just dessa kvinnors situation som lyfts fram. De intervjuade kvinnorna har kontaktat en verksamhet (Bojen) som bedriver stödgrupper för barn som upplevt våld mot mamma. Samtliga har brutit med den misshandlande partnern och sökt hjälp för sig själva och sina barn. Kvinnorna har intervjuats i samband med att de själva och/eller deras barn skulle börja i någon av Bojens stödgrupper.

Intervjuerna analyseras med tre olika kvalitativa ansatser. En tematisk analys, utförd enligt principerna för Grounded Theory, genomförs av hur kvinnorna beskriver sin situation vid intervjutillfället och kvinnornas berättelser grupperas med avseende på uttryck för inre resurser, som till exempel flexibilitet, och sinnestillstånd (state of mind), vid intervjutillfället. Vi beskriver också copingstrategier som kvinnorna använt sig av under olika faser i samband med att de avslutar relationen till den man som utsatt dem för våld. Slutligen undersöks intervjuutskrifternas inre sammanhang (koherens), med hjälp av en av skalorna (Coherence of transcript) i anknytningsintervjun (AAI).

¹ Projektet bedrevs vid Psykologiska institutionen, Göteborgs universitet 2005-07-01 -- 2008-06-30 med ekonomiskt stöd från Allmänna Barnhuset och Brottsförbundet. Ansvariga för projektet är professor Anders Broberg och docent Kjerstin Almqvist.

Coping

Begreppet coping används frekvent i denna rapport. Coping kan beskrivas som en komplex process vilken får oss att: anpassa oss efter, reagera på, och ge oss möjlighet att hantera, påfrestande situationer som vi ställs inför. Vilka copingstrategier en person använder kan vara avgörande för hur han eller hon påverkas av olika svårigheter i livet (Lazarus, 2001). Cohen och Lazarus (1979) har formulerat ändamålen med coping som:

- Att minimera påfrestningar från omgivningen och maximera möjligheten att återhämta sig
- Att justera eller tolerera negativa händelser
- Att bibehålla en positiv självbild
- Att upprätthålla känslomässig stabilitet
- Att upprätthålla tillfredsställande relationer till andra människor

Sarafino (1990) poängterar att hanterandet av den stressfyllda situationen inte behöver vara framgångsrikt för att benämnas som coping.

Olika former av coping

Man kan dela in coping i två grundläggande kategorier som står i motsatsförhållande till varandra: *aktiv* respektive *undvikande* coping. Aktiv coping innebär att bemöta problemet exempelvis genom konfrontation, informationsinsamlande, flykt, eller annan handling. Aktiv coping syftar till att förändra situationen. Undvikande coping innebär däremot att distrahera sig från stressorn. Genom undvikande coping förminskar individen problemets betydelse inför sig själv och slipper därmed handskas aktivt med det. (Ogden, 2007).

Även om en del forskare menar att aktiv coping ofta är bättre för individen, så beror det på situationens karaktär. Undvikande coping kan vara mer effektivt vid korta, tillfälliga påfrestningar. Alltså bör en långvarigt problematisk situation hanteras aktivt medan man kan undvika att tänka på en enstaka obehaglig händelse (Ogden, 2007; Sarafino 1990).

Det finns ytterligare ett vanligt sätt att dela in copingstrategier: *beteendefokuserade* respektive *kognitivt fokuserade*. Beteendefokuserade strate-

gier utgörs av fysiskt handlande för att klara av en besvärande situation. Kognitivt fokuserade strategier utgörs av mental aktivitet såsom att tänka ut en plan eller att trösta sig själv (Waldrop & Resick, 2004). Dessa strategier kan, till skillnad från aktiv eller undvikande coping, användas samtidigt eftersom de inte utesluter varandra.

Beteendefokuserad coping kan vara både aktiv och undvikande. Aktiv är den när man försöker att förändra det som orsakar problemet, exempelvis genom att argumentera med den person som man upplever orsakar problemet. Undvikande beteendefokuserad coping är istället inriktad på att med beteendet klara av situationen så som den ser ut, exempelvis genom att bete sig som att problemet inte finns; att med sitt agerande visa att allt är som det ska vara, trots att det inte är det.

Även kognitivt fokuserad coping kan vara både aktiv och undvikande. När den är aktiv kan det handla om att tala med vänner om problemet, att söka professionellt stöd eller att själv bearbeta vad påfrestningen innebär. Alltså att med sina tankar och känslor aktivt bearbeta problemet. När kognitivt fokuserad coping är undvikande kan det handla om att använda droger för att döva sina känslor eller att kognitivt omstrukturera sättet att tänka kring problemet genom att förneka graden av allvar i det, eller försöka se det som något positivt snarare än som ett problem (Waldrop & Resick, 2004).

Det finns ett flertal studier som undersöker *bortträngande* coping, vilket innebär att inte lägga negativa händelser på minnet (Myers, Brewin & Power, 1998). Forskningen om bortträngande coping tyder på att endast en mindre andel människor använder sig av denna sorts coping, som är av kognitiv karaktär, mera frekvent. Dessa individer har svårare för att minnas negativa händelser från sitt liv, både vuxenlivet och barndomen, trots att det finns tecken på att de har upplevt fler svårigheter i barndomen än en kontrollgrupp. Spekulationer kring samband mellan bortträngande coping och trauma, framförallt tidiga sådana, förekommer. Bortträngande coping ses då som en undvikande strategi som uppkommer till följd av psykologiskt överväldigande erfarenheter (Myers, Brewin & Power, 1998).

Flera faktorer påverkar vilken typ av coping som används i en given situation; en av dessa är vilket

problem det rör sig om. Problem på arbetet tenderar att aktivera mer beteendefokuserad coping än hälso- och relationsproblem. Kontrollerbarhet i situationen är en annan faktor; om människor känner att de kan påverka ett problem tenderar de att använda mer beteendefokuserad coping. Resurser påverkar också; om det finns mer resurser, till exempel i form av tid eller pengar, tenderar människor att använda mer beteendefokuserad coping. Sammantaget är det ett samspel mellan påfrestningens art och personliga förutsättningar hos den som drabbas som avgör vilka copingstrategier som väljs (Ogden, 2007).

Coping hos kvinnor som blir misshandlade av sin partner

Waldrop och Resick (2004) menar att en relation där kvinnomisshandel förekommer skapar speciella förutsättningar för en kvinna att agera eller reagera, och dessa måste alltid vägas in för att förstå hennes copingstrategier. I en så utsatt situation finns det begränsade förutsättningar för framgångsrik coping, bland annat till följd av den hotbild som finns. (Waldrop & Resick, 2004).

Vilka copingstrategier som finns att tillgå beror, som tidigare nämnts, både på situationen och på personliga förutsättningar hos den som ska hantera situationen. När man studerar misshandlade kvinnors möjlighet till coping kan en situationsbunden begränsning vara ett bristfälligt socialt nätverk. Att inte ha det självförtroendet som krävs för att våga söka hjälp utifrån kan vara en personlig begränsning (Waldrop & Resick, 2004). Även samhälle och kultur sätter begränsningar för hur en person kan förväntas bete sig, och det kan finnas en kulturell press som en misshandlad kvinna har svårt att stå emot (Lewis et al, 2006; Shannon, Logan, Cole & Medley, 2006).

Waldrop och Resick (2004) har i sin genomgång av forskning på området funnit flera specifika begränsningar vid val av coping i en misshandelsrelation. Våldets frekvens är en faktor, kvinnor tenderar att använda sig av fler undvikande copingstrategier när våldet förekommer med högre frekvens (Waldrop & Resick, 2004; Taft, Resick, Panuzio, Vogt, & Mechanic, 2007). Lewis och medarbetare (2006) konstaterar bland annat att kvinnorna i deras studie isolerade sig mer socialt, använde sig av mer önsketänkande och tog på sig mer av skulden

ju mer våldet ökade i frekvens. Taft och medarbetare (2007) konstaterade att kvinnor med ett fungerande socialt nätverk och med en känsla av att tillhöra en större gemenskap i högre utsträckning än andra misshandlade kvinnor använde sig av aktiva copingstrategier.

Alla kvinnor verkar dock inte påverkas likadant av våldets karaktär. En studie visar att kvinnor som vuxit upp i familjer där våld förekommit, antingen mellan föräldrarna eller att de själva har blivit slagna eller utnyttjade som barn, använde sig av mer undvikande och mindre aktiva copingstrategier när de som vuxna utsattes för upptrappande misshandel från sin partner. De kvinnor som däremot i sin bakgrund inte hade någon erfarenhet av våld reagerade i denna studie tvärtom med att öka användandet av aktiva copingstrategier när våldet blev grövre (Taft m fl., 2007). En plötslig ökning av våldets grovhet verkar dock hos de flesta kvinnor leda till en ökad användning av aktiva copingstrategier, framförallt att man försöker lämna sin partner (Waldrop & Resick, 2004).

En annan faktor som spelar in i valet av copingstrategi är förhållandets längd. Ju längre förhållandet har varat innan första slaget, desto större är sannolikheten för att kvinnan först ska använda sig av diverse strategier som är inriktade på att få relationen att bli bättre, så att förhållandet ska kunna fortsätta (Waldrop & Resick, 2004). Exempelvis kom Herbert, Silver och Ellard (1991) i sin studie fram till att kvinnor som stannar kvar i relationen använder sig av kognitiva strategier, såsom omskrivning, för att kunna fortsätta se relationen som någonting positivt. Sådan omskrivning kan innebära att man ser mannens aggressivitet som orsakad av faktorer utom hans kontroll, exempelvis yttre stress.

Coping hos kvinnor på väg ut ur och efter en misshandelsrelation

Några studier tyder på att många eller kanske till och med de flesta kvinnor till slut lämnar ett förhållande där de blir misshandlade. Det finns dock väsentliga skillnader i hur lång tid som går innan en kvinna lämnar sitt förhållande, och dessutom finns det kvinnor som faktiskt aldrig gör det. (Anderson & Saunders, 2003; Khaw & Hardesty, 2007).

Yttre förutsättningar kan betyda mycket för en kvinnas möjlighet att lämna en misshandelsrela-

tion. Flera studier har visat att materiella resurser, som inkomst, är en till och med starkare faktor än psykologiska resurser. En kvinna som är mer materiellt beroende av mannen stannar längre än en kvinna som inte är det. Det finns visst stöd för att kvinnor som har tillgång till barnomsorg eller har tillgång till transportmedel har lättare för att lämna en misshandlande man, medan kvinnor med hälsoproblem oftare återvänder till mannen än de utan (Anderson & Saunders, 2003).

Kvinnor lämnar oftare en misshandelsrelation när det fysiska våldet eskalerar. Ökad psykisk misshandel har samma effekt. Man har inte kunnat belägga att våld i kvinnans ursprungsfamilj påverkar hur länge hon stannar hos en man som börjat slå henne. Flera studier har undersökt denna faktor, men resultaten är motsägande eller visar inget utslag (Waldrop & Resick, 2004; Anderson & Saunders, 2003).

Att avsluta relationen sker ofta i etapper. Många lämnar och återvänder till sin partner i omgångar innan ett mer varaktigt uppbrott sker. Inte sällan lämnar en kvinna sin partner på en känslomässig eller kognitiv nivå innan hon genomför uppbrottet rent fysiskt. Ju fler gånger en kvinna har lämnat mannen som misshandlar henne, desto mer benägen blir hon att lämna honom igen. Man tänker sig att kvinnan kanske övar upp eller väcker till liv fler copingstrategier, som senare möjliggör en slutgiltig separation. (Anderson & Saunders, 2003).

Anderson och Saunders (2003) har gjort en sammanställning av kvalitativa studier om kvinnor som lämnat en relation där de blivit misshandlade. Uppbrott från relationen ses som en process, och i nästan samtliga studier beskrev kvinnorna att insikter och beslut som senare lett till avslutande av relationen vuxit fram gradvis. Kvinnorna beskrivs ha omdefinierat kärleksrelationen som en våldrelation och sig själva som offer. Många kvinnor beskrev hur undanträngda negativa känslor av olika slag kom fram när de insåg hur stor skada våldet orsakat dem. Kvinnornas prioriteringar förändrades genom frigörelsen, från att ha handlat mer om mannens behov till att kretsa mer kring sina egna. Lerner och Kennedy (2000) har med kvantitativa metoder undersökt beslutsprocessen hos kvinnor som blir misshandlade. De betonar vikten av att ta i beaktande var i uppbrottsprocessen en kvinna befinner sig, då copingstrategier och beskrivning av

situationen berodde mycket på om och hur nyligen en separation hade inträffat.

Misshandlade mammor

Flera studier visar att våld i hemmet ofta börjar i samband med att barn kommer in i bilden. Det finns teorier om att det ofta har att göra med svart-sjuka och rivalitet från mannens sida och orealistiska förväntningar om att förhållandet skall vara som förut (Radford & Hester, 2006). Kvalitativa studier beskriver flera aspekter av att ha barn i ett förhållande där kvinnan blir misshandlad. Mammor brukar uttrycka oro över sina barns välmående i samband med en brytning med den misshandlande partnern, exempelvis uttrycks ofta oro kring familjens ekonomi. Det finns generellt en oro över barnens förmåga att kunna förstå och anpassa sig till den nya situationen. Överlag finns en tydlig överensstämmelse mellan mammornas känslor kring föräldraskapet, såsom upplevelsen av att klara av dess utmaningar, och deras eget psykologiska välmående (Anderson & Saunders, 2003).

En del mammor som har blivit misshandlade rapporterar att de förlorat självförtroendet som föräldrar. I de fall då mannen försökte sabotera kvinnans förhållande till barnen påverkade detta självförtroendet som förälder avsevärt. Andra mammor säger att det de varit med om i förhållandet inte har påverkat hur de fungerar som föräldrar. Det förefaller trots det finnas ett stort behov av socialt stöd hos mammor som blivit misshandlade av sin partner (Radford & Hester, 2006).

Khaw och Hardesty (2007) skriver att det finns stöd för att barn i hög grad påverkar mammors beslut om att lämna en misshandlande man. Framförallt påverkas kvinnan att lämna mannen när det blir uppenbart för henne att barnen påverkas negativt av misshandeln. I de fall då barnen själva blir utsatta för misshandel eller sexuellt utnyttjande är detta extra tydligt. Forskarna noterar dock att mammornas intresse för barnens bästa även fick dem att tveka över att lämna mannen. De mammor som behövde tid för att fatta beslutet, alternativt återvända och lämnade igen kanske mer än en gång, uppgav ofta att de gjorde så för att de inte visste vad som var bäst för deras barn. En del mammor hotades av sin partner med att de skulle förlora sina barn i händelse av separation. I Radfords och Hesters studie (2006) framgår att en del

män använde barnen som gisslan, så att kvinnan inte skulle kunna fly från honom. Andra mammor oroade sig till exempel för att de inte skulle kunna försörja sina barn själva (Khaw & Hardesty, 2007).

Anknytning och våld i nära relationer

Anknytningsteorin handlar om människans grundläggande behov av en trygg bas, dvs. av nära känslomässiga relationer som kan utgöra såväl faktiskt skydd mot faror som en källa till tröst och upplevd trygghet. Förekomsten av en trygg bas möjliggör ett utforskande av världen under rimligt säkra betingelser. Den trygga basen utgörs under barndomen av relationerna till de huvudsakliga omvårdnadspersonerna. I vuxenlivet utgör kärlekesrelationer en möjlig motsvarighet till barndomens trygga bas; i förhållandet med en partner kan individen uppleva stöd och trygghet. En individs anknytningsstil påverkar hur hon förhåller sig till andra människor, främst i nära känslomässiga relationer, och hur hon förmår reglera starka känslor (Broberg m.fl., 2006).

En möjlig klassificering av anknytningsstil hos vuxna kan göras i form av fyra olika kategorier, där en positiv eller negativ uppfattning om sig själv i kombination med en positiv eller negativ inre bild av sina närmaste avgör vilken grupp man hamnar i (Bartholomew & Horowitz, 1991; Dumas m.fl., 2007; Broberg m.fl., 2008). Två slags inre föreställningar behandlas alltså — föreställningen om det egna värdet och förmågan samt föreställningen om andras betydelse och innebörd för individen själv.

Det finns en fri och autonom anknytningsstil som hör samman med barnets trygga anknytning. Individen är bekväm med intimitet men är inte överdrivet beroende av andra. En överdrivet upptagen anknytningsstil som vuxen hör ihop med barnets otrygga ambivalenta/motspänstiga anknytning. Individen är då ängsligt upptagen av nära relationer och kräver i hög grad bekräftelse av andra. Den avfärdande anknytningsstilen, som kopplas till barnets otrygga undvikande anknytning, kännetecknas av överdrivet oberoende, undvikande av påfrestande minnen och vaksamhet gentemot intimitet. Olöst anknytning, som kopplas ihop med barnets desorganiserade anknytning, innebär en "lokal desorganisering" som märks när individen berättar om förluster av betydelsefulla personer eller om traumatiska erfarenheter. Personer med

överdrivet upptagen anknytning är märkta av sin negativa självbild, medan personer med avfärdande anknytning främst färgas av negativa förväntningar på betydelsefulla andra. Personer med rädd anknytning, som ofta också kännetecknas av olöst sorg eller trauma, kombinerar på ett olyckligt sätt en negativ självbild med en negativ förväntan på andras förmåga och villighet att finnas till för personen i fråga (Bartholomew & Horowitz, 1991; Doumas m.fl., 2007; Broberg m.fl., 2006).

Enligt anknytningsteori kan våld ses som ett sätt att reglera närhet och distans i relationen (West & George, 1999). Det lilla barnet ger uttryck för ilska som en protest mot oönskad separation. Ändamålet med ilskan är att väcka föräldrarnas uppmärksamhet och "bestrafva" denne så att hon/han inte överger barnet igen. Om ilskan/protesten inte får avsedd effekt -- att barnet återförenas med föräldern -- inom rimlig tid övergår den så småningom i sorg och i värsta fall "losskoppling" av anknytningsrelationen (Broberg, m.fl., 2006). Barn som varit utsatta för långvariga separationer, utan fullgod ersättare, tidigt i livet har i flera studier visat olika känslomässiga störningar senare i livet (Broberg m.fl., 2006; Broberg m.fl., 2008). En bidragande orsak till våld i nära relationer kan vara individens oförmåga att handskas på ett moget sätt med sin rädsla för övergivande. Det skulle kunna vara så att våld förekommer när det i en relation finns motstridiga behov av närhet och distans. Man har funnit att det fria autonoma anknytningsmönstret är underrepresenterat hos gruppen män som slår sin partner (Allison m.fl. 2007; Doumas m.fl. 2008). Studier har även visat att både det överdrivet upptagna och det olösta anknytningsmönstret är överrepresenterade hos kvinnor som blivit slagna (Allison m.fl. 2007; Doumas m.fl. 2008). En del artiklar föreslår att det främst är personer med desorganiserad/ olöst/rädd anknytning som löper risk att ingå i kärleksrelationer karakteriserade av våld (Allison m.fl. 2007; West & George, 1999). Kombinationen överdrivet upptaget anknytningsmönster hos kvinnan och avfärdande anknytningsmönster hos mannen har i flera studier påvisats vara vanligare i relationer där våld förekommer än hos en normalpopulation (Allison m.fl. 2007; Doumas m.fl. 2008). Allison och medarbetare poängterar att det hos par där misshandel förekommer framförallt är vanligt att anknytningsstilen skiljer sig mellan de

båda parterna och att detta är en bidragande orsak till att problem uppstår (2007).

Ett tillförlitligt sätt att undersöka anknytningsmönster hos vuxna är anknytningsintervjun (Adult Attachment Interview). I intervjun ställs frågor om barndomen och om nära relationer. Sättet individen besvarar frågorna på är det som särskilt uppmärksammas, snarare än vad som faktiskt sägs. Man har funnit att individer med fri autonom anknytning till skillnad från övriga svarar rättframt och relativt tydligt på frågorna. Individer som är överdrivet upptagna talar överdrivet insnäringt om de relationer som diskuteras. Känslorna är otillräckligt bearbetade och organiserade vilket försvårar för lyssnaren att få en balanserad bild av individens barndomsrelationer till sina anknytningspersoner. Individer som är avfärdande med avseende på barndomserfarenheternas betydelse besvarar en del frågor mycket knapphändigt eller undvikande. Känsliga ämnen besvaras ofta med att man inte minns. Svaren från individer med olöst mönster passar inte in i någon av de tre nämnda kategorierna. Inslag av både avfärdande och överdrivet upptagna svar kan finnas. Den aspekt som anses viktigast för att bedöma intervjupersonens aktuella mentala representationer av sina barndomserfarenheter med föräldrarna är intervjuens inre sammanhang eller koherens. Ju högre grad av begriplighet och frihet från motsägelser eller undvikande svar desto tryggare anknytning indikerar intervjun (Broberg m.fl. 2008). Modifierade versioner av anknytningsintervjun har använts också för att bedöma vuxnas parrelationer (Crowell, Fraley & Shaver, 2008) och föräldrars relation till sitt barn (Zeanah, Benoit, Hirschberg & Barton, 1994). Även i dessa intervjuer är berättelsens inre sammanhang av avgörande betydelse för bedömningen av intervjun.

SYFTE/FRÅGESTÄLLNINGAR

Studie ett

- Vilka teman framkommer om man läser intervjuerna med fokus på mammornas inre resurser och sinnestillstånd vid intervjutillfället?
- Grupperar sig de intervjuade med avseende på de teman som framkommer?

Studie två

- Vilka copingstrategier kan identifieras i intervjuerna, både när det gäller tiden då förhållandet pågick, i uppbrottsfasen samt efter att relationen med mannen avslutats?
- Hur ser fördelningen mellan olika copingstrategier ut under de tre stadierna om man tillämpar indelningen aktiv - undvikande coping, samt coping med kognitivt respektive beteendefokus?

Studie tre

- Kan den skala som används i anknytningsintervjun användas för att beskriva intervjuernas inre sammanhang (koherens)?

Slutligen...

- Hur förhåller sig resultaten i de tre delstudierna till varandra? Finns det något samband mellan den tematiska indelningen, valet av copingstrategier och intervjuernas inre sammanhang?

METOD

Deltagare

Intervjuerna genomfördes inom ramen för forskningsprojektet ”Bojen – Utvärdering av stödinsatser för barn som bevittnat våld i hemmet och deras mammor”. Samtliga 23 intervjuade kvinnor hade blivit misshandlade av sina manliga partners, och samtliga hade på ett eller annat sätt lyckats komma ur det destruktiva förhållandet. Alla kvinnor beskrev relationen till den misshandlande mannen som helt avslutad, vilket också var ett krav för att få delta i Bojens stödgrupper. Ungefär hälften av kvinnorna hade dock fortfarande viss kontakt med sin före detta partner, oftast gällande frågor om de gemensamma barnen. De intervjuade mammorna var mellan 30 och 53 år gamla och hade sammanlagt 54 barn. Misshandeln hade varat i allt från fyra månader till 20 år. Sju av kvinnorna yrkesarbetade, två var arbetslösa. Sex kvinnor var sjukskrivna, två var föräldralediga, fyra studerade och två saknades uppgift om. Tolv av kvinnorna var födda i Sverige.

Intervjuguide

En semistrukturerad intervjuguide tillämpades (se bilaga 1). Frågorna handlade om mammorna själva; om deras bakgrund, om livet med den misshandlande mannen och om livet vid intervjutillfället. Exempel på frågor var: *”Hur hade din familj det under din uppväxt?”*; *”Har du kontakt med din ursprungsfamilj idag?”*; *”Hur blev du och den misshandlande mannen ett par?”*; *”Beskriv vad som hände vid ett tillfälle när du blev misshandlad?”*; *”Vad är det allra värsta som han har gjort mot dig?”* och *”Har du någon nära vän utanför familjen?”*.

Tillvägagångssätt

Intervjuerna genomfördes dels av personal på Bojens stödgruppsverksamhet och dels av personal anställd inom forskningsprojektet Bojen. Mammorna intervjuades före stödinsatsen påbörjades, med undantag för en intervju som genomfördes efter genomgången gruppverksamhet. Två av intervjuerna är gjorda med hjälp av tolk. Intervjuerna transkriberades ord för ord. Längre pauser och känslouttryck som exempelvis skratt eller gråt noterades. Längden på de utskrivna intervjuerna varierade kraftigt (8 - 74 A4-sidor).

Analysmetod studie 1

Intervjuerna analyserades utifrån en grounded theory-ansats (Charmaz, 2003). Detta innebär bland annat att de teman som uppstod skapades direkt ur en tolkning av det insamlade materialet, utan en medveten hypotesprövning eller systematisk indelning. Det grundläggande syftet var att se vilka teman och tankar som uppstod när intervjuerna granskades.

Intervjuerna lästes igenom och anteckningar gjordes utifrån innehållet i intervjuerna. Dessa noteringar kunde röra exempelvis framkomna beteenden, känslor eller attityder hos kvinnorna. Noteringarna blev till koder som så småningom konkretiserades och sammanställdes till fem teman: ”flexibilitet”, ”känslomässigt förhållningssätt”, ”förhållningssätt till framtiden och känsla av egenvärde”, ”användande av kognitiva förmågor” och ”förhållningssätt till barnen och förmåga till mentalisering”. En beskrivande text sammanställdes för vart och ett av temana. Både positiva och negativa exempel lyftes fram i dessa texter, och belysande citat från intervjuerna valdes ut.

När detta var gjort genomfördes en gruppering av de intervjuerna. Denna gruppering innebar en värdering, utifrån psykologisk forskning och teori, av kvinnornas förmåga att kunna hantera sin situation och att fungera i sin mammaroll.

Analysmetod studie 2

Den kvalitativa analysmetod som användes i denna del kan beskrivas som i huvudsak meningskategorisering (Kvale, 1997). Detta innebar att intervjuerna kodades enligt en i förväg bestämd kategoriseringsmall som utformades utifrån tidigare forskning och teoribildning. Även en viss grad av menings-tolkning användes när uttalandena i intervjuerna behövde tolkas utöver det direkt sagda. Detta för att utveckla ett meningsinnehåll som inte direkt framträdde på det aktuella stället i texten, men som ändå fanns närvarande i intervjun i stort.

Inledningsvis lästes intervjuerna igenom och tecken på copingstrategier markerades. Definitionen av coping beaktades och tidigare forskning och teoribildning gällande coping undersöktes. Ett möjligt särskiljande av fyra olika typer av coping

identifierades. I en fyrfältstabell kombinerades indelningen aktiv coping/undvikande coping med indelningen coping med kognitivt fokus/coping med beteendefokus. Dessutom gjordes en uppdelning av kvinnornas uppbrottsprocesser i tre faser: Under förhållandet, Under uppbrottet och Efter avslutad relation.

Exempel på coping i intervjuerna betecknades med ett namn för den mer generella företeelsen, så som att ”skapa förståelse för mannen”, för att göra materialet mer hanterbart. Copingstrategier har genomgående ställts i förhållande till misshandeln som det huvudsakliga problemet, oavsett om andra pressande svårigheter också kan ha funnits.

De copingstrategier som identifierades bedömdes som antingen aktiva eller undvikande, samt som att ha antingen beteendefokus eller kognitivt fokus. För att avgöra om en copingstrategi skulle betraktas som aktiv eller undvikande diskuterades skillnaderna mellan dessa två grupper noggrant. De definitioner som kom att användas grundar sig på huruvida kvinnan aktivt försökt att förändra sin faktiska situation, eller om hon istället försökt att acceptera, omdefiniera eller förminska problemet inom sig. En aktiv strategi syftar alltså till att åstadkomma en förändring eller att bearbeta problemet, och detta oavsett om en förändring faktiskt kommer till stånd eller ej. En undvikande strategi syftar istället till att göra upplevelsen av en oförändrad situation mindre plågsam, till exempel genom att avleda uppmärksamhet från den. Vissa copingstrategier visade sig vara mer problematiska än andra att placera i någon av dessa grupper. Exempelvis kan kategorier som *Bearbeta vad våldet innebär* eller *Bearbeta känslor gentemot man och barn* vid första anblick betraktas som inre processer som inte nödvändigtvis leder till någon förändring. Dessa strategier skulle då enligt definitionen vara undvikande snarare än aktiva. Dock innebar dessa copingstrategier att kvinnorna kom till slutsatsen att de måste göra något aktivt för att förändra sin situation. Dessa inre insikter bedömdes vara så sammankopplade med en aktiv yttre förändring att vi betraktade dem som aktiva i sig själva. Dessutom bearbetades känslorna kring våldet aktivt. Detta till skillnad från mer avledande psykologiska manövrar, som exempelvis *Förmildra och förminska*.

Den andra uppdelningen som gjordes mellan kognitivt fokuserade och beteendefokuserade strate-

gier grundade sig i huvudsak på om strategin i fråga bedömdes vara ett fysiskt beteende eller en kognitiv process. Alltså om kvinnan med hjälp av strategin övervägande åstadkom ett yttre eller ett inre handlande. Till skillnad från uppdelningen mellan aktiv och undvikande coping togs här ingen hänsyn till hur man betraktade sina omständigheter, alltså till huruvida man syftade till en förändring eller inte. Vissa copingstrategier som definierats som kognitivt fokuserade kan vid första anblicken verka vara beteenden. Det kan exempelvis gälla *Tala med vänner och närstående* eller *Dra sig undan andra relationer*. Visserligen måste man använda ett yttre beteende för att söka sig till andra, men dessa strategier har ändå definierats som att de har kognitivt fokus eftersom de framförallt innebär ett inre handlande. I dessa fall har alltså den inre processen som beteendet medför fått väga tyngre än beteendet i sig.

En sammanfattande text presenterar de fyra större indelningarna av copingstrategier för respektive fas. Belysande citat infogades i dessa beskrivningar.

Analysmetod studie 3

Intervjuerna bedömdes i denna del utifrån skalan ”coherence of transcript: internal consistency of the transcript and collaboration in the interview process” i anknytningsintervjun (AAI) (Main, Goldwyn & Hesse, 2003). Denna bedömningskala är en del av det kodningssystem som är utformat för klassificering av intervjupersoners inre arbetsmodeller av sina barndomserfarenheter med de egna föräldrarna. Principerna för ”coherence of transcript”, det vill säga den utskrivna intervju-textens inre sammanhang eller koherens, motsvarar den lingvistiske filosofen Grices fyra maximer för ett konstruktivt samtal (1989). Den första maximen berör kvalitet - i termer av sanningsenlighet. Det som sägs bör överensstämma relativt väl med en överenskommen verklighet. Den andra maximen handlar om kvantitet - längden på svar på frågor bör vara anpassad till den andra personens behov och önskemål. Den tredje maximen handlar om relevans. Det som sägs bör vara av betydelse för samtalet från bägges synvinkel. Den fjärde maximen berör grundläggande organisation i kommunikationen - det måste finnas ordning och reda i sättet man talar. Den andra parten i samtalet skall kunna förstå och följa tanketrådar (Main, Goldwyn & Hesse, 2003).

Koherens - skalan är en poängskala från ett till nio, där bedömningen grundar sig på intervju-skriftens mått av följdriktighet, begriplighet och rimlighet. Intervjupersonens samarbete i intervju-situationen, alltså hennes förmåga att anpassa sig till situationen och hennes beskrivning av sin verklighet ingår också i bedömningen. Poängsystemet, som beskrivs i Appendix 1, utgår från hur väl intervjupersonen lyckas uppfylla dessa maximer, och därigenom skapa en sammanhängande och begriplig presentation av sin historia.

Koherensen i en AAI-intervju är en viktig del i bedömningen av anknytningens organisation. Ju högre grad av koherens desto mer fritt och autonomt förhåller sig den intervjuade till sina anknytningsrelevanta barndomserfarenheter med sina egna föräldrar. Koherens – skalan delar inte direkt in individer i olika anknytningsstilar. Låga poäng på skalan kan indikera antingen ett avvisande eller överdrivet upptaget mönster. I denna studie bedöms inte anknytningsorganisationen utan skalan används enbart på försök som ett sätt att undersöka intervjuernas grad av inre sammanhang.

Utvecklingen av poängskalan (se Appendix 1), som bygger på motsvarande skala i kodningsmanualen till AAI (Main m. fl., 2003), möjliggjordes av att Broberg är utbildad AAI-tränare, dvs. har behörighet att lära ut kodning av AAI enligt Main och medarbetares metod. Efter oberoende kodning av tre intervjuer diskuterades dessa och principerna för kodning av varje intervju gick igenom i detalj. Resterande 20 intervjuer kodades av JL och SH

oberoende av varandra och diskuterades sedan med fokus på de kriterier som skalan grundar sig på. I de fall där poängbedömningen skilde sig åt mellan kodarna diskuterades bedömningarna till dess att en överenskommelse nåtts om var på skalan intervjun hörde hemma. I tveksamma fall konsulterades Anders Broberg. När samtliga utskrivna intervjuer bedömts gjordes en sammanställning av vad som kännetecknade, och ibland också vad som skilde, olika intervjuer som hamnat inom samma poängintervall. Denna sammanställning presenteras i resultatdelen.

RESULTAT

Resultaten i de tre delstudierna belyser på olika sätt misshandlade mammors situation och möjligheter. Den första studiens resultat berör de resurser som finns eller saknas i intervjuerna. Den andra studiens resultat visar de självrapporterade copingstrategier som har använts av mammorna och hur de kan bedömas enligt teorin om coping i de tre olika faserna kring uppbrottet från mannen. Den tredje studiens resultat utgörs av en bedömning och

beskrivning av intervjuernas inre sammanhang. Slutligen görs ett försök att ställa de olika analysmetoderna mot varandra för att se hur resultaten skiljer sig åt respektive kompletterar varandra.

Del 1 - En Grounded Theory-baserad ansats

Vid bearbetningen av intervjuerna utkristalliserades fem huvudteman som berörde kvinnornas sätt att förhålla sig till situationen, inre resurser, och i viss mån även deras psykiska mående vid intervjutillfället. Dessa teman, som presenteras nedan, upplevdes säga en del om kvinnans funktionsnivå, däribland hennes sätt att fungera som mamma. Då intervjuerna grupperades låg dessa teman till grund för bedömningen. De grupper som formades redovisas direkt efter de fem temana.

Tema 1: Flexibilitet

En viktig parameter i detta tema var huruvida kvinnan verkade kunna anpassa sig efter de omständigheter hon befann sig i eller ej. Att kunna byta förhållningssätt, alltså ha ett under förhållandet med mannen för att sedan under uppbrottet och efter relationens avslut övergå till andra förhållningssätt, ansågs som mer flexibelt än att använda sig av i huvudsak samma typ av förhållningssätt genom hela processen.

Även under en och samma fas, exempelvis under förhållandet, kunde vissa kvinnor beskriva hur de ibland använde sig av olika förhållningssätt. Medvetna eller omedvetna avvägningar av vad som var mest lämpligt vid det aktuella tillfället gjordes. En kvinna beskrev exempelvis hur hon protesterade aktivt mot våldet i början av relationen, trots att hon då blev värre misshandlad, eftersom det hjälpte henne att upprätthålla sin självrespekt. När hon fått barn anpassade hon sitt beteende, för att på så sätt minimera det våld som hon, och indirekt även barnet, utsattes för.

”Jag var ju beredd att bli slagen hur mycket som helst, men samtidigt kunna säga det jag ville säga. Men den här stilen kunde jag inte köra med när jag blev med barn. Då var det inte bara jag, då var det inte bara jag som blev misshandlad, utan det här skulle gå ut över barnet också.”

Flexibilitet kunde också ta sig uttryck i förmågan att använda flera förhållningssätt parallellt. En kvinna beskrev hur hon drev en rättsprocess mot mannen och försökte få honom fälld för misshandel, samtidigt som hon anpassade sig för att kunna

ha en fungerande kommunikation och till och med visst umgänge med mannen, för de gemensamma barnens skull.

En annan viktig parameter i detta tema handlade om kvinnans förmåga att relativt snabbt kunna genomföra förändringar i sitt liv, bland annat i sitt sätt att relatera till mannen. Dessa förändringar kunde bli aktuella på grund av ändrade yttre omständigheter, exempelvis att våldet trappades upp. De kunde också bero på en inre förändring hos kvinnan själv, exempelvis att hon kommit till en punkt där hon ville lämna mannen. Att en kvinna kunde genomdriva beslut relativt snabbt och konsekvent, trots att hon under en längre tid haft en helt annan riktning med sina ansträngningar, ansågs vara tecken på flexibilitet.

”Jag reste mig upp och bara tog ett beslut i mitt huvud. Jag måste skydda mig och barnen, jag ska härifrån och jag ska göra det nu. Alltså det satte igång grejer då.”

En kvinna beskrev hur hon hade mycket svårt att genomföra någon förändring av sin situation, trots att hon mådde dåligt och for illa.

”Jag ångrade mig ganska fort, men det gick inte att ta sig ut. /---/ Det finns inget man kan göra.”

Flera kvinnor berättade att de stannade länge hos mannen efter det att de insett att de ville bryta upp ifrån honom. Anledningarna till det kunde exempelvis vara behov av att planera eller tvekan. I vissa fall, men inte alla, bedömdes en långdragen process vid lämnandet indikera lägre grad av flexibilitet. Exempelvis var det i något fall uppenbart att en längre tids planering var nödvändig, eftersom kvinnan ifråga var tvungen att lämna sitt hemland. Kvinnor som insett att de ville avsluta relationen men inte genomfört separationen förrän långt senare, trots att yttre hinder verkade överkomliga, eller kvinnor som återvände till mannen upprepade gånger efter uppbrottet, uppfattades däremot ha en lägre grad av flexibilitet.

Tema 2: Känsломässigt förhållningssätt

Faktorer som påverkade bedömningen inom detta tema var bland annat på vilket sätt kvinnan berättade om sina erfarenheter från misshandelsrelationen. Beskrev hon känsломässigt starka situationer på ett nyanserat sätt, utan att förenkla eller förminska det som hänt? En del kvinnor föreföll tala om misshandeln ur ett utifrånperspektiv, med avsaknad av vissa delar av sitt känslspektrum. De kunde exempelvis uttrycka uppgivenhet, trötthet och hopplöshet, men inte ilska, sorg eller hat. En kvinna kunde beskriva hur hon lidit fysiskt men inte psykiskt. Andra kvinnor hade fortfarande svårt att se sig själva som misshandlade.

”Jag har lite problem med att se på vårt förhållande som ett våldsförhållande. Men samtidigt så vet jag att det finns så många sorters våld. Men bilden jag har i mitt huvud det är med en knytnäve i ansiktet. Det är våld.”

De kvinnor som kunde tala om både den fysiska och den psykiska misshandeln på ett nyanserat sätt bedömdes ha tagit till sig sina erfarenheter på ett mer omfattande plan. De kunde ofta relatera de olika formerna av våld till varandra. Exempelvis beskrev många kvinnor den psykiska misshandeln som värst utan att förringa smärtan i det fysiska våldet. En del kvinnor förmedlade hur de själva förändrats under förhållandets gång. En av dem beskrev exempelvis hur hennes ursprungliga kärlek till mannen så småningom utbyttes till hat och att det som hänt var en stor sorg i hennes liv.

”Jag började det här livet med kärlek, alltså verkligen, jag älskade honom då. Och att nu hatar jag honom, jag önskar honom det värsta i livet. /.../ När jag tänker på hur, hur jag har försökt och strävat efter ett bra liv, och vad jag har gjort och så, vad jag har kämpat, då blir jag ledsen.”

Att kunna se det dråpliga eller tragikomiska i situationer, utan att för den skull konsekvent distansera sig från det som hade hänt, ansågs indikera att kvinnan hade en förmåga att hantera sina känslor som var henne till hjälp. Humor som framkom under intervjuerna sågs därför överlag som något positivt.

Ibland förmedlades känslor som var mycket smärtsamma, men som ändå tilläts ta plats. Det kunde

de exempelvis handla om starka skuld känslor över vad man indirekt utsatt sina barn för. Det kunde också vara skamkänslor över att man låtit sig utsättas för den förnedring som en misshandel innebär.

”Jag skämdes, eller så kände jag, ja, en flicka som sitter på kontoret i vit blus och kjol du vet, kavaj och så, går på sammanträden med kunderna och allting /.../ och så ska jag berätta hur löjligt och förnedrande jag hade det hemma. /---/ Jag som har fått möjlighet till utbildning, kommit så långt, att jag inte har kommit ett steg längre än min mamma eller min moster, som inte har fått samma möjligheter som jag.”

Kvinnorna föreföll vara i olika faser av bearbetande av dessa starka och obehagliga känslor, men att de överhuvudtaget arbetade med dem sågs som mycket positivt. Det fanns då goda möjligheter för dem att ta till sig vad de hade varit med om och vad det hade inneburit. En kvinna berättade att hon egentligen inte ville tänka på det hon varit med om, men att hon gjorde det ändå för att hon måste gå igenom denna process för att kunna gå vidare med sitt liv. Flera kvinnor nämnde att de hade ett behov av att tala om det de varit med om, trots att det kändes jobbigt. Detta tolkades som tecken på känsломässig mångsidighet och en förmåga att bearbeta det de varit med om.

Tema 3: Förhållningssätt till framtiden och känsla av egenvärde

Det tredje temat handlade om kvinnans förhållningssätt till framtiden och sin tillvaro. Gav hon uttryck för förhoppningar på och tilltro till framtiden? Huruvida hon visade en egen inre drivkraft ansågs också höra till temat. Tecken på en känsla av egenvärde kopplades till detta tema, då det tycktes utgöra grund för anspråk på framtiden.

Vissa kvinnor gav uttryck åt relativt stora förhoppningar inför framtiden medan andra nästan föreföll ha givit upp. Några av kvinnorna talade om att de ville att livet skulle vara mer normalt i framtiden. En kvinna sa exempelvis att hon gärna ville träffa en ny man.

”Jag vill ha ett normalt fungerande liv. Jag vill ha ett normalt fungerande förhållande och... leva normalt igen. Jag vill inte hela livet ha det här

med umgänge med [mannen] som styr och rädsla och ångest och alltihop, vill leva normalt, bli fri.”

Även det sätt som kvinnorna beskrev saker som hänt dem påverkade bedömningen inom detta tema. Några kvinnor föreföll ha varit mer chockade och upprörda än andra över att mannen slog dem. Att bli misshandlad passade inte in i deras syn på sig själva och var därför extra svårt att acceptera. Andra verkade mer uppgivna och resignerade. Deras berättelser antydde snarare att det som hänt var oundvikligt och de förmedlade en känsla av att inte kunna förvänta sig mer av livet än det de hittills hade fått.

Vissa kvinnor visade mer än andra att de genomgående hade ställt krav på livet. En kvinna berättade exempelvis att hon under förhållandets gång fått sin man att genomgå Dr Phil's "relationsakuten" för att försöka rädda förhållandet. Att hon krävt en ansträngning från hans sida sågs som tecken på en förmåga att kräva något för sin egen del. Andra exempel kunde röra mer allmänna anspråk på livet; att ta för sig och göra det man trivdes med. En kvinna berättade exempelvis att hon studerade för att hon tyckte att det var roligt.

En del av kvinnorna bröt inte på eget initiativ upp från mannen som misshandlade dem. På olika sätt kom de ur relationen utan att själva aktivt förhålla sig till sitt eget liv och framtid. I några fall var det människor i deras närhet, som grannar eller någon inom barnomsorgen, som fick saker att hända genom att kontakta myndigheter, som polis eller socialtjänst.

”Ibland så flyttade han och ibland var han borta bara, bara försvann, sen så kom han tillbaka./---/ De som jobbade på dagiset de såg till att jag fick bort honom ordentligt.”

Det går inte att veta om eller när dessa kvinnor skulle ha nått fram till den punkt att de på egen hand avslutade relationen med mannen. Några kvinnor blev själva lämnade av den misshandlande mannen. En kvinna berättade om att hon försökte övertala mannen att stanna eftersom hon ville att barnen skulle vara stora nog att kunna fatta beslut angående umgänge med sina föräldrar. Att kvinnorna väntade ut den misshandlande mannen och till och med försökte hålla honom kvar, uppfattades som passivt i förhållande till framtiden, som självdestruktivt och som att de hade låga krav på sin egen tillvaro.

Tema 4: Användande av kognitiva förmågor
Kvinnorna visade i olika hög grad förmågan att växla mellan skilda sätt att resonera. Att kunna vända på ett resonemang och se situationer från olika håll ansågs indikera självständigt tänkande. Detsamma gällde användande av enstaka exempel eller händelser för att dra övergripande slutsatser.

Flera kvinnor hade tankar om hur de själva var när de levde med mannen jämfört med i nuläget, och hur de stod ut med det livet. En av mammorna uttalade exempelvis att hon under perioden då hon träffade mannen och under deras relation brukade "rulla med" snarare än att själv göra aktiva val. En del hade funderat mer än andra på hur de fungerar under olika omständigheter.

”Alltså, jag tror det är någon sorts överlevnadstaktik, som liksom, då är det precis som om jag sätter mig på sådana här rosa moln, du vet de här bokmärkena, de här änglarna som, så tittar jag ner på mig själv och [mannen] då, eller liksom situationen då. Och så tänker jag liksom 'inget lidande är så svårt som den glädje som väntar oss i himlen'. /---/ Jag tror att det har varit min räddningsplanka. Samtidigt som jag tror att om jag hade upplevt det mera, eller hade varit i nuet närvarande, så kanske jag hade tagit mig ur det fortare också.”

Flera kvinnor redogjorde för hur de nu kunde se att mannen manipulerade dem under relationens gång. De funderade över hur det gick till när de förvillades av mannen, och över motsägelsefullheten i en del situationer. Ett par kvinnor funderade mer kring hur mannen fungerade. En av dem sa att hon ibland till och med hade kunnat förstå att mannen agerat som han hade gjort och formulerade en medvetenhet om faran i detta. En mamma berättade att hon var medveten om att hon hade ett dysfunktionellt sätt att tänka; hon hade svårt att se förhållandet som ett våldsförhållande och menade att hon behövde arbeta på det. Någon kvinna resonerade kring egna behov, som utmynnat från barndomen, i relation till mannen.

Tema 5: Förhållningssätt till barnen och förmåga till mentalisering

Förmåga att sätta sig in i andra människors tanke- och känsloliv, det vill säga mentalisering, kopplades till detta tema genom hur barnen omtalades. Hit

räknades graden av medkännande och respekt för barnens integritet, vilket visade sig genom exempel på att förstå sitt barns känslor och ta hänsyn till dem. Sättet att omnämna barnen skilde sig åt mellan kvinnorna. En del förmedlade i högre grad en syn på sina barn som unika individer och uppvisade större känslighet för sina barns specifika villkor. Vissa kvinnor visade starkare känslor av oro för och medlidande med barnen än andra.

Ett par av kvinnorna berättade att de från början föll för mannen delvis på grund av att denne visade välvilja och omtanke gentemot deras barn. Detta var något som de fann attraktivt hos en man. Det verkade som om barnens plats i den framtida familjen var viktig för just de mammorna. En kvinna talade om de skuldkänslor hon hade gentemot sin dotter.

”Jag är rädd att, i och med att jag har blivit slagen, och hela tiden levt i en sådan ständig stress och oro och rädsla under graviditeten, att det kan vara orsak att [dottern] är som hon är.”

En annan kvinna berättade att hon vid ett par tillfällen under tiden med mannen övervägde att ta sitt liv. Föreställningar om hur det skulle bli för hennes son om hon gjorde det fick henne att tänka i andra banor.

”Och då, då tänkte jag, jag har inte fött något barn för att, för att han ska ha ett sådant öde, och ett sådant liv, och släppa honom. Utan jag har fött ett barn för att hålla honom så hårt jag kan och ta hand om honom. Och det är det jag gör, och det är det jag försöker.”

En del kvinnor beskrev sina ansträngningar för att göra det de trodde var bäst för barnen. En kvinna berättade hur barnens åsikter efterfrågades och vägdes in när hon skulle fatta beslut som var viktiga för hela familjen. Andra kvinnor visade prov på känslighet för sina barns integritet, genom att uttala att barnen skulle få ha en så fristående relation till sin egen pappa som möjligt. Flera av kvinnorna berättade att det var barnens lidande som fick dem att avsluta relationen till mannen. Detta uppfattades som att mamman besatt en förmåga att lyfta sina barns behov högre än sina egna, eller att vad gällde barnen kunna vara mer klarsynt än vad gällde sig själv.

En del mammor uttryckte idéer kring sina barns fungerande i relation till vad som hänt. En mamma menade att hennes son mår dåligt på grund av att mannen förnekade misshandeln. En annan berättade om sin sons likheter med den misshandlande pappan och resonerade begrundande kring dem.

Kvinnorna besvarade frågan om önskemål och förhoppningar om vad Bojen skulle innebära för dem och deras barn, på olika sätt. En del svar var mer utförliga och innehöll i högre grad prov på känslighet inför barnets specifika behov. Ett sådant svar talade just för att kvinnan klarade av att se sitt barn som en egen individ i större utsträckning än en del andra kvinnor. En del svar var mycket korta och avslöjade inga tecken på att kvinnan funderat över detta tidigare. Sådana svar klagade inte kvinnornas förmåga att se och bekräfta sitt barns unika sätt att vara.

Grupp 1

Tolv intervjuer utmärkte sig bland annat genom att kvinnorna verkade uppvisa en större förmåga till anpassning till varierande omständigheter, och en tendens att snabbare kunna genomföra förändringar och genomdriva beslut både i förhållande till mannen och till situationen i stort. De föreföll också ofta ha tillgång till en relativt bred och nyanterad uppsättning av känslor, de hade tagit till sig vad de varit med om på ett emotionellt plan. Även om de, liksom övriga kvinnor, stundtals hade svårt att tala om delar av sina upplevelser så bedömdes de ha börjat bearbeta dem. De ansågs närma sig ett accepterande av sina erfarenheter. De verkade också ha en ambition och en förmåga att växla mellan skilda sätt att resonera. De vände på resonemang och såg saker ur olika perspektiv. Ofta sökte de förklaringar till varför saker blivit som de blivit och det var inte ovanligt att de hade relativt utförliga och genomtänkta förklaringsmodeller till hur de kunnat hamna i den situation de hamnat i.

Även i förhållande till sina barn uppvisade denna grupp likheter som urskiljde dem från övriga kvinnor i undersökningsgruppen. Det fanns ofta tydliga exempel på förståelse för barnens situation och för deras specifika svårigheter. Kvinnorna verkade ha arbetat för barnens bästa trots att omständigheterna inte varit enkla och de föreföll ha en förmåga att sätta sina barns behov före sina egna. Hos flera kvinnor var det insikten om att barnen för illa som

fick dem att lämna männen. Vissa beskrev dessutom uttryckligen att det var barnen, och insikten om deras rättigheter, som fick dem att orka ta sig vidare trots att de ofta känt att de ville ge upp. Kvinnorna i denna grupp gav uttryck för en mer positiv anda och en annan form av drivkraft och känsla av egenvärde än övriga. De såg framåt med i huvudsak hopp och tillförsikt, även om de ibland kunde känna att tillvaron var tröstlös. Flera av dem talade om förhoppningar om normala liv med normalt fungerande relationer någon gång i framtiden.

Överhuvudtaget förmedlade dessa kvinnor en förhållandevis fyllig bild av sin situation och sina erfarenheter. Som läsare av intervjuerna fick kodaren en tydlig känsla för vad kvinnorna varit med om och hur de reagerat på detta. Det var lätt att känna med kvinnorna och deras barn, och kodaren kunde i de flesta fall förstå varför kvinnorna agerat som de gjort. Den sammantagna upplevelsen efter att ha läst dessa intervjuer var ofta att det fanns hopp inför framtiden för dessa kvinnor och för deras barn.

Grupp 2

Åtta intervjuer gav intryck av att kvinnorna hade mindre kontroll över sina liv än majoriteten av kvinnorna i studien. Flexibiliteten uppfattades som lägre hos denna grupp, och kvinnorna framstod framförallt som mer passiva. Ofta krävdes en lång "svängradie" vad gällde att genomföra förändringar i livet.

I en del fall framstod kvinnorna som känslomässigt avskärmade från händelser de beskrev och ibland även från nusetituationen. Denna grupp talade mindre om förnedring och psykisk misshandel än de övriga kvinnorna. Tecken på undvikande av jobbiga känslor fanns i intervjuerna. Det fanns även tecken på försök till, eller önskemål om, att kunna kontrollera sina känslor. I intervjusvaren fanns relativt få exempel på planer inför, eller överhuvudtaget referenser till, framtiden. Uppgivenhet och obeslut-samhet verkade vara ett problem för dessa kvinnor. I deras berättelser fanns exempel på hur de manipulerats och utnyttjats av den misshandlande mannen om och om igen. Ofta fanns det även exempel på hur andra människor i deras liv gjort så.

Flera av kvinnorna i denna grupp talade inte alls, eller väldigt lite, om tankar de hade om sig själva och sin belägenhet. De av dem som talade mer om sådana funderingar verkade ha svårigheter

att omsätta idéerna i praktiken. Ibland anades att det kanske berodde på att det fanns många tankar som motsade varandra, så att det hela var mycket svårt att reda i. I en del fall var känslan att åsikter och tankar som de uttryckte inte hade prövats och integrerats i deras tankevärld tillräckligt för att de väsentligt skulle påverkas av idéerna.

De här kvinnorna förmedlade en förhållandevis otydlig upplevelse av sig själva och sina barn, i förhållande till andra människor. Hos en del anades en gränslöshet vad gällde dem själva och ibland även deras barn. Denna grupp verkade dessutom ha otillräcklig ork att engagera sig i sina barn. I kvinnornas berättelser fanns ofta element som talade för att de hade låg känsla av egenvärde.

Övriga

Tre av kvinnorna kunde inte placeras in i någon av de två ovan beskrivna grupperna. De kunde exempelvis uppvisa beteenden och egenskaper som skulle tala för att de hörde till den ena gruppen, men samtidigt ge en känsla av att passa bättre i den andra. Tills vidare fick alltså dessa kvinnor, som beskrivs nedan, betraktas som "övriga".

En av kvinnorna föreföll resursstark och insiktsfull. Samtidigt fanns i intervjun oklarheter angående den känslomässiga kopplingen till mannen. Det verkade som att bandet var starkt fortfarande, och det var svårt att veta vad det innebar, både för hennes känsla av egenvärde och vad gällde hennes barn; förmågan att se dem och deras behov. Även en andra kvinna gav ett motsägelsefullt intryck. Hon reflekterade aktivt över sin situation och beskrev på ett mycket klarsynt sätt hur hon och hennes barn haft det, och vad de behövde i nuläget. Hon förde förnuftiga resonemang som hon dock inte alls verkade leva enligt, och upplevdes inte ha tagit till sig situationen på ett känslomässigt plan. En uttalad ovilja fanns hos henne mot att helt ta in vad hon varit med om; hon menade att hon bara mådde sämre av att "rota i allting". En tredje kvinna framställde sig som å ena sidan klok och stark, å andra sidan antyddes en annan motsägande bild. Hon berättade saker som avslöjade hur djupt förnedrad hon länge varit av mannen och vad hon tvingats utstå. En integrerad upplevelse av dessa två sidor i hennes personlighet saknades i intervjun.

Del 2 - Copingstrategier

1 Under förhållandet

Tabell 1 Copingstrategier under förhållandet

	Aktiva strategier	Undvikande strategier
Kognitivt fokus	<ul style="list-style-type: none"> • Tala med vänner och närstående • Söka professionellt stöd • Dokumentera övergreppen	<ul style="list-style-type: none"> • Skapa förståelse för mannen • Dra sig undan andra relationer • Förmildra och förminska • Dölja för andra • Inte se sig som misshandlad • Ägna sig åt önsketänkande • Stänga av / Ge upp • Acceptera • Undvika att notera övergreppen
Beteendefokus	<ul style="list-style-type: none"> • Vädja och resonera • Vara perfekt • Söka hjälp tillsammans • Protestera • Försvara barnen inför mannen	<ul style="list-style-type: none"> • Skada sig själv • Stanna för barnens skull • Bete sig som att allt är normalt • Värja sig och vara smidig • Hålla sig hemifrån • Upprätthålla distans • Hålla sig sysselsatt med annat • Missbruka

1.1 Aktiva strategier med kognitivt fokus

Det fanns endast tre aktiva copingstrategier med kognitivt fokus som hade använts under förhållandet. En del kvinnor talade med vänner och närstående om sin situation. Några kvinnor sökte professionell hjälp, hos exempelvis en kurator eller i en stödgrupp. Ett par av kvinnorna beskrev att de fortlöpande under tiden de misshandlades, på olika sätt dokumenterade vad de utsattes för.

”Varje gång när jag blev våldtagen, av någon anledning gjorde jag detta spontant bara, så ritade jag en cirkel runt det datumet. Jag vågade inte skriva dagbok eller någonting, utan jag gjorde en cirkel.”

1.2 Aktiva strategier med beteendefokus

Kvinnorna använde sig i viss mån av aktiva copingstrategier med beteendefokus under förhållandet. Flera kvinnor försökte aktivt protestera mot

den behandling de utsattes för. Andra beskrev hur de under pågående misshandel vädjade till sin man att sluta slå, eller försökte resonera med honom om att ändra sitt beteende, som ett sätt att återfå kontroll över situationen.

”Jag bad honom, snälla döda inte mig, för jag vill leva för mina barn.”

”Så sa jag, men nu slog du igen. Du ska inte slå...”

Några kvinnor beskrev hur de hade försökt anpassa sig efter mannen, läsa av honom och vara så smidiga och felfria som möjligt för att på så sätt minska risken att bli slagna. Flera av kvinnorna berättade att de försökt övertala mannen att söka hjälp för sitt beteende, alternativt att de skulle söka hjälp tillsammans. Ett par kvinnor beskrev hur de försvarade sina barn mot mannens anklagelser. I ett fall menade mannen att sonen misskött sig, men kvinnan trodde inte på honom.

”Jag sa det, jag kan aldrig tänka mig det om [sonen], för han är inte den typen.”

1.3 Undvikande strategier med kognitivt fokus

Undvikande strategier med kognitivt fokus användes i hög grad under förhållandet. Några av kvinnorna uttryckte en förståelse för sina män. De menade exempelvis att mannen befann sig i en pressad situation och att han innerst inne var en snäll eller god människa. De kunde också reflektera över att de själva inte var så lätta att leva tillsammans med.

”Han är lite osäker, så han behöver mycket uppmärksamhet hela tiden, och det var jag inte beredd att ge honom /.../ Och det sjuka är att man själv börjar tänka liksom att jag förstår lite varför han gjorde det, även om man kanske inte tycker att det är rätt, så kan man ha en viss förståelse.”

Några kvinnor beskrev hur de har dragit sig undan sin familj och sina vänner. Detta beskrevs som ett sätt att klara av att stanna med mannen oavsett vad andra tyckte om honom. I några av kvinnornas berättelser framkom att de under förhållandets gång, inför sig själva, förmildrade den misshandel de utsattes för. Flera kvinnor beskrev hur de har kämpat för att hålla en fin fasad utåt. Genom att dölja för andra vad som pågick kunde de också undvika att själva inse hur illa det stod till med deras relationer.

”In i det sista försökte jag ju, när han satt i häkte och så, så sa jag att han var bortrest om någon ringde och frågade var han var /.../ om någon ringde och bjöd oss på middag så kunde jag säga, ja jag får kolla i almanackan lite och så. Då berättade jag ju inte var han var då.”

Några av kvinnorna beskrev att de under förhållandet inte såg på sig själva som misshandlade.

”Jag såg på TV, så kunde jag ju liksom känna med de här, om det var något program och det var misshandlade kvinnor och så. Men jag såg aldrig mig själv som det. Det är märkligt.”

En del kvinnor beskrev hur de ägnade sig åt önsketänkande för att stå ut i förhållandet. En kvinna

berättade exempelvis att hon hela tiden fortsatte att hoppas att hennes man skulle förändra sig, att han skulle bli en bättre man. Flera kvinnor beskrev att de kunde stänga av alla intryck, eller gå in i sig själva medan misshandeln pågick.

”Man lär sig att ignorera, man låter saker och ting skölja över sig, man går in i sig själv lite, och blir lite lugn, så är man lugn. Alltså man låter inte känslorna komma fram riktigt, utan man sväljer det istället.”

Flera kvinnor beskrev hur de antingen direkt, eller så småningom, accepterade den situation de levde i. De undvek också i vissa fall att notera vilka skador de fick av misshandeln, de låtsades som om ingenting hade hänt.

”Alla är så vana med att han betar sig sådär, så det är igen idé att göra något. Det är konstigt när det blir så, just att saker blir så normala, som egentligen är helt galna, men man blir så van... Det är så sjukt och ändå så lever ungarna i att det är en vardag.”

1.4 Undvikande strategier med beteendefokus

En hel del av copingstrategierna som användes under förhållandet var undvikande med beteendefokus. En av kvinnorna skadade sig själv när hon mådde dåligt. Ett par av kvinnorna sa att de ett tag stannade kvar i förhållandet för barnens skull. Ett par kvinnor beskrev hur de med sitt eget beteende försökte upprätthålla en normal miljö för sig själv och sina barn, trots att mannen misshandlade dem.

”Om det är så att han tappar kontrollen och slogs, så var det bara att torka upp... eller om han kastade och gjorde sönder något, så var det bara att sopa undan och göra snyggt och så ta barnen och gå iväg till parken eller vad jag nu skulle göra. Så det var bara att fortsätta leva på.”

Några kvinnor berättade om hur de försökte att vara mannen till lags och anpassa sig helt till hans regler. De gjorde så för att försöka undkomma den värsta misshandeln.

”Jag testade också att lägga mig helt plakat, som en jävla matta /.../ och bara vara liksom, bara följa med och vara, försöka vara så jävla smidigt som möjligt va. Men inte ens det fungerade liksom.”

Ett par kvinnor beskrev hur de långt innan de insett att relationen måste ta slut höll sig borta från hemmet så mycket som möjligt. En kvinna beskrev att hon försökte hålla sig sysselsatt så mycket

som möjligt, exempelvis genom att hitta på olika aktiviteter med barnen, för att inte behöva tänka på misshandeln. En annan kvinna beskrev hur hon under förhållandet höll vissa saker för sig själv, på grund av att hon, även när förhållandet var inne i en bra period, inte kände att hon kunde lita på sin man. Ett par av kvinnorna berättade att de föll in i missbruk när de levde med mannen.

2 Under uppbrottet

Tabell 2 Copingstrategier under uppbrottet

	Aktiva strategier	Undvikande strategier
Kognitivt fokus	<ul style="list-style-type: none"> • Bearbeta vad våldet innebär • Tala med vänner och närstående • Använda barnen som drivkraft • Planera sin flykt 	<ul style="list-style-type: none"> • Ägna sig åt önsketänkande
Beteendefokus	<ul style="list-style-type: none"> • Markera en gräns inför mannen • Göra polisanmälan • Söka professionell hjälp • Fly från mannen • Försöka övertyga mannen 	<ul style="list-style-type: none"> • Dra ut på avslutet • Hålla sig hemifrån

2.1 Aktiva strategier med kognitivt fokus

Kvinnorna använde sig av en del aktiva copingstrategier med kognitivt fokus under denna fas. Flera av kvinnorna beskrev hur de under uppbrottsfasen i större utsträckning insåg vad våldet innebar, och vilka påfrestningar och risker de utsattes för.

”Varför jag kom därifrån det var därför att jag kände att han hade trappat upp det /.../ då bestämde jag mig, jag tänkte inte stanna för att bli riktigt slagen.”

Några kvinnor berättade att de i denna fas sökte stöd hos familj och vänner. Flera kvinnor beskrev hur de först nu börjat öppna sig för utomstående vänner och berätta om situationen. Ett par kvinnor beskrev att de började planera flykten från mannen ett bra tag innan den ägde rum. De förberedde sig själva mentalt såväl som fann lösningar på praktiska problem. Flera av kvinnorna uttryckte att barnen fick dem att vilja separera. De berättade om hur barnen fick dem att mobilisera sina krafter.

”Det var sonen som blev drivkraften på något vis, för att han skulle banne mig inte, eh... nu fanns han ju trots allt /.../ Han kom ju, ändå, och då skulle inte han behöva växa upp i den där, för de andra var så inne i systemet, men han skulle... det var han som var drivkraften från början.”

2.2 Aktiva strategier med beteendefokus

Under uppbrottsfasen ökade användandet av aktiva copingstrategier med beteendefokus markant. En kvinna klargjorde för mannen att hon inte skulle acceptera mera.

”Och efter det sa jag till honom att om du någonsin hotar mig eller rör mig igen, då ringer jag... då anmäler jag dig till polisen.”

Många kvinnor anmälde också sin partner för misshandel i samband med att de lämnade honom. Några av kvinnorna beskrev uppbrottet som en flykt. Många av kvinnorna sökte professionell hjälp

i detta skede, exempelvis på en kvinnojour eller hos socialtjänsten. Några kvinnor berättade om hur de försökte resonera med mannen om att det bästa vore om det tog slut mellan dem. En kvinna beskrev det som att hon försökte avsluta relationen och bevara freden samtidigt.

”Jag försökte verkligen på olika fredliga sätt och... liksom få avslut på det men det gick inte.”

2.3 Undvikande strategier med kognitivt fokus

Endast en kvinna beskrev vad som bedömdes vara användande av en undvikande copingstrategi med kognitivt fokus. Det handlade om att ägna sig åt önsketänkande.

”Varför kan inte min man lämna mig liksom så att jag blir av med honom. Kan inte han hitta någon annan liksom, för det, det gick jag också länge och önskade att han skulle hitta någon annan.”

2.4 Undvikande strategier med beteendefokus

En del kvinnor beskrev användande av undvikande copingstrategier med beteendefokus som kopplades till denna fas. Flera av kvinnorna beskrev hur de stannade kvar en tid efter att de egentligen förstätt att de måste bryta sig loss. Några kvinnor berättade att relationen för ett tag inte var helt avslutad, trots att separationen hade inträffat eller om hur de gått tillbaka till mannen efter separationen.

”Och dum som jag var gick jag ju tillbaka till fanskapet /.../ Jag skulle ju föda då och då började man ju, herregud, ska jag föda själv, jag vet inte hur jag blev. Men jag kände att det var ju inte ändå rätt att vara med honom, men jag gjorde det.”

En kvinna berättade att hon hållit sig hemifrån mer och mer mot slutet av förhållandet, och att hon ibland ljög om att hon måste arbeta.

3 Efter avslutad relation

Tabell 3 Copingstrategier efter avslutad relation

	Aktiva strategier	Undvikande strategier
Kognitivt fokus	<ul style="list-style-type: none"> • Tala med vänner och närstående • Söka professionell samtalskontakt • Skapa förklaringsmodell • Bearbeta effekter av det psykiska våldet • Arbeta mot mental medvetenhet • Söka sig till andra i liknande situation • Bearbeta känslor gentemot man och barn • Bestämma sig för att kämpa på 	<ul style="list-style-type: none"> • Avstå från att bearbeta känslomässigt • Inte dra sig till minnes • Förmildra och förminska • Hålla människor ifrån sig • Se framåt snarare än bakåt • Stänga av / Ge upp
Beteendefokus	<ul style="list-style-type: none"> • Medvetet anta ett aktivt förhållningssätt • Motarbeta effekter av mannens inflytande • Stå upp för sina barn • Samarbeta för barnens skull • Söka / acceptera hjälp utifrån • Försöka få mannen fälld • Återuppta tidigare kontakter 	<ul style="list-style-type: none"> • Minimera kontakten med mannen • Hålla sig borta från vissa situationer • Undvika rättslig process

3.1 Aktiva strategier med kognitivt fokus

Det fanns i kvinnornas berättelser många exempel på användande av aktiva copingstrategier med kognitivt fokus efter avslutad relation. De flesta sa att de kunde tala med någon eller flera vänner om hur det har sett ut för dem. Kvinnorna beskrev att de kände att de blev lyssnade på och fick stöd. De flesta av kvinnorna berättade att de också har eller har haft någon form av samtal med en terapeut, kurator eller liknande efter att de brutit med mannen. Några hade försökt att få en samtalskontakt men blivit nekade. Många kvinnor förklarade hur de idag ser på mannens tidigare agerande och sätt att vara. De hade skapat en förklaringsmodell kring mannen och sin relation till honom.

”Han har alltid varit väldigt bra på att prata och vrida runt saker och det är aldrig hans fel. Han har väldigt stark försvarsmur runt omkring sig, som är jättesvår att bryta ner. Och jag har väl inte riktigt varit tillräckligt stark för att göra det heller.”

Många kvinnor sa att den psykiska misshandeln de har utsatts för hade varit det värsta som åsamkats dem under förhållandet. Än fler uttalade en medvetenhet om hur den psykiska press mannen utsatt dem för hade påverkat dem. Flera av kvinnorna talade om att arbeta medvetet med sig själva. Det framkom många olika exempel på denna copingstrategi. Några av kvinnorna talade om att det var viktigt att få träffa andra med liknande erfarenheter. Flera kvinnor tillstod att de var rädda för mannen eller kände hatkänslor inför honom. En kvinna berättade att hon hade ont i magen för att hon var rädd för hans reaktion när han blir inkalld på förhör om misshandeln. Flera av kvinnorna talade om hur barnens lidande hade påverkat dem starkt. Många menade att det hade utgjort den svåraste delen av deras egen smärta. Några av kvinnorna beskrev att de någonstans hade bestämt sig för att kämpa vidare med sina liv, trots allt det som har hänt dem. En kvinna beskrev hur hon bestämt sig för att mannen inte skulle få avgöra hur hennes liv skulle vara.

”Jag har gett mig fan på att han inte ska förstöra livet.”

3.2 Aktiva strategier med beteendefokus

Även efter avslutad relation fanns det många exempel på aktiva copingstrategier med beteendefokus. Ett par kvinnor beskrev hur de ansträngde sig för att anta ett aktivt förhållningssätt, att hitta lösningar på problem som dök upp. Till exempel flyttade en kvinna ifrån det hus där mannen sökt upp henne. En av kvinnorna beskrev hur hon betedde sig för att förebygga att mannens sämre egenskaper skulle leva kvar hos hennes barn, hon tog exempelvis upp diskussioner om etik och moral med barnet. Ett par kvinnor talade om hur de skyddade sina barn från mannens ilska. Några kvinnor beskrev hur de försökte samarbeta med mannen för deras barns skull trots att det innebär en del obehag för dem själva. Alla kvinnor som medverkade i denna studie involverade sig aktivt i att barnen fick professionell hjälp genom Bojen. Några kvinnor beskrev hur de efter att ha lämnat mannen hade börjat återuppta kontakten med familj eller vänner som de tagit avstånd ifrån under förhållandet. De flesta av kvinnorna hade även sökt hjälp från andra yttre instanser, som socialtjänsten, sjukvård, kvinnojour och polis. Flera kvinnor hade försökt eller planerat att försöka få mannen fälld för misshandeln.

”För visst, det är väl klart att jag inte vill anmäla och polisanmäla barnens pappa, men samtidigt vill jag... egentligen vill jag bara säga till honom: det är inte okej !...! i och med att han inte lyssnar på mig, så får jag få någon annan att få honom att lyssna.”

3.3 Undvikande strategier med kognitivt fokus

En del undvikande copingstrategier med kognitivt fokus förekom efter avslutad relation. Några kvinnor beskrev hur de ibland inte orkar tänka på det som hänt, eller att de undvek att bearbeta det de varit med om, för att det kändes för jobbigt. Flera av kvinnorna uttryckte att de hade svårt att komma ihåg vissa saker. Ett exempel var när den första våldsincidenten inträffade och i vilket sammanhang. Ett par kvinnor visade tecken på att fortfarande förmildra och förminska det de hade varit med om. Några kvinnor beskrev att de höll en viss distans till andra människor. De berättade exempelvis att de hade svårt att lita på andra. På grund av tidigare erfarenheter var de försiktiga med att låta andra människor komma nära.

”Jag släpper ju inte en människa in på mig längre.”

En kvinna beskrev hur hon direkt efter att förhållandet var avslutat kände att hon inte längre orkade kämpa. Hon gav upp känslomässigt, men orkade efter ett tag arbeta vidare med sitt liv. Ett par kvinnor beskrev att de för tillfället valde att inte tänka för mycket på allt som varit, för att istället kunna fokusera på att få det bra i framtiden.

”Det som gäller är nu, och sen /---/ Vi har liksom precis fått upp kontakten [med föräldrarna] igen och vi kan liksom inte bara liksom djupdyka ner i de problemen som har varit nu på en gång.”

3.4 Undvikande strategier med beteendefokus

Även en del undvikande copingstrategier med beteendefokus förekom efter avslutad relation. Flera kvinnor beskrev svårigheter med att samarbeta kring barnen och med att överhuvudtaget träffa mannen. De sa att de försökte minimera kontakten med honom.

”Nej jag vill inte se han. Jag klarar inte av det, jag har försökt men det går inte.”

En kvinna berättade att hon försökte hålla sig borta från en del situationer; exempelvis dispyter och sådant som påminde henne om misshandeln. Några kvinnor berättade att de valde att inte medverka i rättslig process mot mannen. De flesta nämnde inte varför de gjorde så, men en kvinna sa att hon inte mäktade med den process som kommer med ett åtal.

”För jag orkade inte, jag kände, nej /.../ och det kändes, det är inte värt det.”

Sammanfattning av resultat rörande copingstrategier

Kvinnorna presenterade en mängd olika copingstrategier. Resultaten visar att det är möjligt att dela in strategierna enligt uppdelningarna aktiv respektive undvikande coping samt coping med beteendefokus respektive kognitivt fokus.

Vilken typ av coping - aktiv eller undvikande - som verkade användas mest varierade med var i uppbrottsprocessen kvinnorna befann sig. De

undvikande strategier som kunde identifieras var fler och användes mer under förhållandet än under uppbrottet och efter avslutad relation. De aktiva strategierna blev fler och framförallt mer frekvent använda under uppbrottet och efter avslutad relation. Den förändringsprocess som kan utläsas på gruppnivå innebar alltså att under förhållandet användes övervägande undvikande strategier och under uppbrottet och efter avslutad relation användes övervägande aktiva copingstrategier.

Vad gäller kognitivt fokus respektive beteendefokus framträdde även där vissa skillnader över tid. Under förhållandet användes de med kognitivt fokus ungefär lika mycket som de med beteendefokus. Under uppbrottsfasen användes beteendestrategier avsevärt oftare än kognitiva strategier. Efter avslutad relation användes däremot de kognitivt fokuserade copingstrategierna betydligt oftare än de med beteendefokus.

Del 3 - Intervjuernas inre sammanhang/ koherens

Intervall 2-3 poäng

Nästan hälften av intervjuerna bedömdes höra hemma i detta intervall. Ingen intervju gavs endast ett poäng. De intervjuer som bedömdes ha allra lägst koherens karakteriserades framförallt av längre avsteg från dialogen. Kvinnorna flöt ut i berättelser som inte besvarade intervjufrågorna och kunde till och med glömma vad den ursprungliga frågan var. Deras tal följde ingen tydlig linje, och de tycktes styras av inre behov vad gällde val av ämne, snarare än av vad intervjuaren faktiskt ville veta. En kvinna började exempelvis till slut tala om hur en telefonförsäljare hade ringt henne när den ursprungliga frågan handlade om huruvida det fanns någon myndighetsperson som hon litade på. En annan redogjorde bland annat för sina före detta svärföräldrars utbildning när det frågades om vilka personer hon bodde med för tillfället. Intervjuer som bedömdes ha något högre koherens höll sig betydligt närmare de ämnen som intervjun huvudsakligen handlade om. Den intervjuade kunde ändå flyta ut i tankebanor som bedömdes vara avstickare från samtalet. Det kunde handla om redogörelser som bedömdes vara ovidkommande i det pågående samtalet. Påståenden som inte förklarades tillräckligt drog ner koherensen. Till exempel nämnde en kvinna att hon inte hade så mycket social kompetens som barn, men gick inte in på det närmare så att man förstod vad det innebar i sammanhanget. Det förekom lite då och då i de flesta intervjuer att undvikande svar förekom, såväl som uppenbara svårigheter med att dra sig till minnes. Flera kvinnor hade svårigheter med att minnas när misshandeln startade. En kvinna hade svårt att minnas om hon blev slagen som barn. En annan mindes inte huruvida hon någonsin fått blåmärken av mannens misshandel men berättade senare i intervjun om ett specifikt misshandelstillfälle som lämnat stora blåmärken. En kvinna berättade väldigt mycket om sin kultur för intervjuaren på ett undervisande sätt uppblandat med de faktiska svaren på frågorna, vilket uppfattades som flykt från påfrestande ämnen. I en del intervjuer förekom det att svaren blev markant kortare när smärtsamma ämnen berördes.

En hel del redogörelser var röriga och svåra att följa. Framförallt förekom osammanhängande beskrivningar av traumatiska situationer. En del hågkomster motsade varandra. Somliga intervjuer innehöll frekvent meningar som inte avslutades eller rentav ändrade riktning och betydelse mitt i.

Det förekom också resonemang som uppfattades härstamma från ett "utifrån-perspektiv" snarare än känslomässigt förankrade egna funderingar. Det blev särskilt tydligt när någon kvinna nämnde att hon inte riktigt levde enligt en del av de resonemang hon presenterade. Känslomässig närvaro saknades i en del intervjuer som upplevdes som oengagerade och flacka. Flera kvinnor kunde inte själva presentera en tydlig bild av vad de hade varit utsatta för i termer av psykiskt och fysiskt våld.

Intervall 4-5 poäng

Nästan hälften av intervjuerna placerades i detta intervall. Dessa intervjuer var inte anmärkningsvärt flytande, målade eller tydliga, men de gav ändå en relativt god bild av kvinnans erfarenheter. Brister förekom, men de var varken iögonfallande många eller påfallande allvarliga.

Intervjuerna kunde bestå av en kombination av brister och förtjänster. En kvinna kommenterade att hon hoppade i berättelsen, och stämde på så sätt av med intervjuaren att berättelsen gick att följa. En kvinna gav ett koncist svar på frågan om hur kontakten med ursprungsfamiljen såg ut samt en kortfattad överskådlig redogörelse för varför situationen var som den var. Det kunde i intervjuerna finnas motsägelser, oavslutade meningar eller svårigheter att följa med i historien under delar av intervjun, exempelvis när kvinnan talade om misshandeln. En kvinna berättade om sin barndom på ett realistiskt och balanserat vis men hoppade sedan plötsligt framåt många år i tiden till vad som föregått hur situationen såg ut vid tillfället för intervjun. Det kunde också vara passager där kvinnan svarade "avhugget" eller där hon uppenbarligen ville byta ämne. Samtidigt kunde det förekomma reflektion och kvinnan kunde upptäcka nya tankebanor

under intervjutillfället. En kvinna kommenterade hur jobbigt det kändes att komma att tänka på hur hon "flutit med" under det gemensamma livet med mannen. Det blev ibland uppenbart att kvinnans berättelse hamnade på olika nivåer i olika delar av intervjun. Exempel på detta kunde vara att först tala idealiserat om uppväxten, men att sedan kunna reflektera på ett övertygande sätt om relationen till ursprungsfamiljen i dagsläget eller att tala avpersonifierat och distanserat om relationen till mannen, men sedan resonera och tänka nytt gällande hur mannen och hon själv var som personer, och om hur relationen startade.

Intervjuerna kunde också i vissa fall uppfattas som torftiga, utan vare sig brister eller förtjänster. I dessa fall var det ofta ett bristande språk som orsakade torftigheten, utan att talet för den skull rent innehållsmässigt var undvikande eller avvisande. Några kvinnor gav exempelvis väldigt vaga svar angående vad de dragits till hos den misshandlande mannen i början. Det kunde också handla om kvinnor som valde att ge kortfattade svar och historier som inte gav mer än just det som efterfrågades, men utan att utelämna nödvändiga, efterfrågade delar.

Några intervjuer var i huvudsak flytande, lagom utförliga och visade på bra kontakt med intervjuaren, men brast, så att de blev svåra att riktigt förstå när vissa ämnen kom på tal. Det kunde exempelvis vara väl kortfattade svar på frågor om uppväxten, eller vara något osammanhängande och ofokuserat när intervjun rörde själva misshandeln. Andra intervjuer kunde ge en bra, levande och fyllig bild av kvinnans situation, men med en återkommande tendens att flyta ut och tappa fokus på frågan. En kvinna talade exempelvis i detalj om sina psykosomatiska symtom vid vardaglig stress.

6 poäng

Endast ett fåtal intervjuer gavs sex poäng. Dessa intervjuer innehöll många av de positiva delar som kunde brista i intervjuer som hamnat lägre på poängskalan. De var i högre grad sammanhängande, lättförståeliga och anpassade till intervjusituationen. De gav också oftare en känsla av äkthet, och en upplevelse av att kvinnan förhöll sig sanningsenligt och nyanserat till sin personliga historia.

En kvinna beskrev på ett tydligt sätt den typiska processen mellan henne och den misshandlande mannen innan misshandelstillfällena.

Någon intervju som bedömdes höra hemma i detta intervall innehöll i stort sett inga brister, men visade heller inte upp några större tydliga förtjänster av det ovan beskrivna slaget. Frågorna besvarades på ett korrekt vis men inte mycket mer information än så erbjöds. Dock var den kvinnan noga med att kontrollera att intervjuaren förstod henne när berättelsen blev komplicerad.

Intervjuerna kunde innehålla ovan beskrivna positiva förtjänster och ge en tydlig bild av den kvinnan ville förmedla, men med en viss tendens att svara alltför utförligt på många av frågorna. Det kunde handla om svar där kvinnan höll sig någorlunda bra till ämnet för frågan, men gav ett klart längre svar än nödvändigt. Exempelvis gav en kvinna betydligt mer bakgrundsinformation än vad som hade varit nödvändigt i intervjun, men hon gjorde det på ett elegant sätt. Vid ett tillfälle förklarade hon hur det går till när man väljer partner i hennes hemland, på ett sätt som ökade läsarens förståelse för hennes historia.

Det kunde fortfarande finnas brister i intervjuerna, men dessa var inte lika många eller allvarliga som lägre ner på poängskalan. En kvinna motsade sig själv något angående mannens vänlighet i början av deras relation. Det kunde också handla om intervjuer som i huvudsak uppfyllde kraven för att hamna på den högsta delen av poängskalan, men där ett antal mindre brister, exempelvis oavslutade meningar, drog ner helhetsintrycket.

Ingen intervju gavs mer än sex poäng.

Del 4. De olika analysmetoderna sedda i relation till varandra

Den tematiska indelningen visade sig hänga samman med antalet använda copingstrategier i intervjuerna. Det totala antalet använda copingstrategier varierade mellan sju och tjugotvå i de olika intervjuerna. De tolv intervjuerna som placerats i grupp ett uppvisade i genomsnitt fler copingstrategier än de i grupp två. De tre icke klassificerbara intervjuerna hade ytterligare något färre copingstrategier. Om man såg till skattningarna av intervjuernas koherens fanns ett tydligare utslag vad gäller antal copingstrategier. De intervjuer som placerades i intervallet 4 – 5 poäng hade i genomsnitt väsentligt fler copingstrategier än de som bedömdes höra hemma i intervallet 2 - 3 poäng. De intervjuer som gavs sex poäng i koherens uppvisade i snitt fler copingstrategier än de som gavs fyra eller fem poäng.

Vad gäller koherensskattningen i relation till den tematiska gruppindelningen så fann vi också ett visst samband. De tolv intervjuerna i grupp ett hade i snitt högre koherens skattning än de i grupp två. De tre intervjuerna som var svåra att placera hamnade alla i intervallet 2-3 på koherensskalan.

Trots att det alltså fanns ett samband mellan resultaten av de tre olika analyserna så fanns det, som framgår av appendix 1, flera intervjuer som bröt mot detta generella mönster. Det var alltså uppenbarligen så att de olika analysmetoderna både bekräftade varandra och gav delvis olika vinklingar på mammornas berättelser.

DISKUSSION

Det övergripande syftet med de tre delstudierna var att undersöka misshandlade mammors berättelser om sin situation. Resultaten knyts i diskussionen an till tidigare forskning inom området. Studiens metodologiska brister och förtjänster diskuteras. Slutligen förs ett resonemang kring vad studiens resultat kan tänkas innebära – både vad gäller forskning och klinisk praxis.

Parker och Lee (2007) undersökte sambandet mellan copingstrategier och psykisk hälsa hos misshandlade kvinnor. Deras hypotes, att val av copingstrategi påverkar kvinnans psykiska välbefinnande i högre grad än vad skillnader i våldets karaktär gör, kunde inte styrkas helt. Det samband som däremot kunde påvisas var att ökad användning av undvikande strategier har samband med lägre känsla av sammanhang, vilket i sin tur ökar risken för psykisk ohälsa. Känsla av sammanhang är ett begrepp som avser mäta individers upplevelse av hanterbarhet, begriplighet och meningsfullhet i livet (förkortas KASAM). Även andra studier pekar mot att det oftast är bättre att använda sig av en aktiv strategi, som att argumentera emot, om situationen tillåter det (Kocot & Goodman, 2003). Calvete och medarbetare fann i sin studie att vad de ansåg vara missanpassade kognitiva scheman hade ett samband med överanvändning av undvikande coping, vilket i sin tur hade ett samband med depressiva symtom (2007). De skriver även att psykisk misshandel har en allvarligare effekt på misshandlade kvinnors psyke än enbart den fysiska, men att effekterna av psykisk misshandel kan lindras av kognitiva copingstrategier. Mot den bakgrunden anser vi att det finns anledning att ta aspekten flexibilitet vad gäller copingstrategier på allvar när man talar om en mammas inre resurser.

En väsentlig andel av kvinnor som lämnat en misshandlande partner lider av posttraumatiskt stressyndrom och depression även efter att relationen är avslutad. Även om besvären i allmänhet bleknar med tiden så går kvinnorna en svår tid till mötes när de lämnar sin partner (Herbert et al, 1991; Anderson & Saunders, 2003; Lindhgren m.fl., 2008). Många kvinnor mår direkt efter uppbrottet sämre än vad de gjorde när de befann sig i relationen. För en majoritet av kvinnorna verkar välmåendet öka under de måna-

der som följer efter separationen, men en liten andel av kvinnorna fortsätter må lika dåligt eller sämre. Dessa kvinnor har ofta inte tillräckliga inre resurser utan behöver hjälp utifrån (Anderson & Saunders, 2003). Johnson och medarbetare (2007) kom i sin studie fram till att framförallt de känslomässigt bedövande symtomen som uppstått till följd av PTSS efter misshandel var de som associerades med förlust av inre resurser. Samma symptom associerades även med yttre förluster som materiella, arbete och relationer. Vi anser att de resultaten stöder vikten av att tala om det känslomässiga förhållningssättets betydelse – tillgång till ett brett register av känslor är att se som en resurs hos en misshandlad mamma.

Calvete och medarbetare (2007) skriver att våld i en kärleksrelation påverkar individens känsla av egenvärde negativt, till följd av att kognitiva strukturer som är kopplade till självet omstruktureras under upprepad fysisk och psykisk misshandel. De skriver även att risken att drabbas av depression därmed ökar. Waldrop och Resick (2004) menar att det finns belägg för att kvinnor som blir misshandlade av sin partner löper ökad risk att bli deprimerade eller drabbas av annan psykisk ohälsa. Studier visar att minst 50 procent, en del resultat indikerar upp till 80 procent, av dessa kvinnor uppfyller kriterierna för depression (Waldrop & Resick, 2004). En svensk studie (Krantz & Östergren, 2000) visar att misshandlade kvinnor löper mer än dubbelt så stor risk att drabbas av en mängd symtom på ohälsa, både fysisk och psykisk. Resultaten gällde även när man kontrollerade för andra riskfaktorer som arbetslöshet och annan stress. Man fann dock ett par faktorer som minskade risken för att en misshandlad kvinna ska drabbas av ohälsa: socialt stöd och en god känsla av sammanhang. Vi tänker att ett aktivt förhållningssätt till framtiden finns hos individer som upplever en god känsla av sammanhang. Ett aktivt förhållningssätt till framtiden tror vi också ofta saknas hos individer som är deprimerade. Positiva självrepresentationer har enligt Calvete och medarbetare ett samband med effektiva copingstrategier. Med hänsyn till tidigare forskning gällande självkänsla, depression och känsla av sammanhang anser vi att det finns fog för att tänka att både förhållningssätt till framtiden och känsla av egenvärde

är viktiga aspekter vad gäller misshandlade mammors kapacitet att hantera sin vardag.

Att ta på sig ansvaret för våldet, vilket kan ses som en kognitiv konstruktion, verkar vara sammankopplat med större risk för psykisk ohälsa hos kvinnan. Samtidigt så medför en upplevelse av kontroll över situationen att risken för psykisk ohälsa minskar (O'Neill & Kerig, 2000). Man har sett att kvinnor som har lämnat ett förhållande där de blev misshandlade tar på sig mindre av ansvaret och upplever högre grad av kontroll än kvinnor som fortfarande lever med sin våldsamma partner (O'Neill & Kerig, 2000). I delstudie ett såg vi att kognitiva förklaringar kring misshandeln, vad gällde både skuld och identifikation av processer i förhållandet, skilde sig mellan kvinnorna. En tanke är att utvecklande av förklaringsmodeller, framförallt om de medför en känsla av kontroll genom förståelse, främjar kvinnornas välbefinnande och psykiska hälsa. Det skulle innebära att individuella variationer vad gäller användandet av kognitiva förmågor är av betydelse.

Haight och medarbetare har skrivit om misshandlade mammors strategier för att skydda sina barn (2007). De skriver att det finns stöd för att barn som bevittnar våld i hemmet far illa på olika sätt av sin situation, bland annat orsakar det generellt ökad sårbarhet för psykologisk ohälsa i framtiden. Haight och medarbetare poängterar dock att de psykologiska effekterna av att ha bevittnat våld som barn varierar. Det finns individer som knappt visar några utvecklingspsykopatologiska symtom, trots att de varit utsatta för allvarlig stress. Sambandet mellan trauma och utvecklandet av psykiatrisk problematik är komplicerad, och föräldrars stöd vid hantering av trauma kan vara en avgörande faktor, skriver de. Anledningen till detta skulle vara att föräldern har större psykologiska resurser att hantera stress med, och att tröst, trygghet och förklaringar kan hjälpa avsevärt. Misshandlade kvinnor uppvisar ofta en skev syn på misshandeln till följd av förnekelse, och det är oklart hur sådana mekanismer påverkar föräldraskapet, påpekar de. Haight och medarbetare visar i sin studie att misshandlade mammor kunde benämna strategier att stödja sina barn, men att de även talade om stora svårigheter med bemötande av barnens upplevelser. Individuella variationer vad gällde mammornas hanterande av barnens upplevelser var tydliga i deras studie. Med

dessa tankar i bakhuvudet finner vi det relevant att skriva om mammors erkännande och hanterande av sina barns upplevelser av misshandeln, och att individuella skillnader finns.

Tidigare forskning om misshandlade kvinnor talar för att de teman som uppkommit i delstudie ett är av relevans. Dock är det tydligt att sammanhang mellan sådana teman är komplexa och måste beaktas med försiktighet. Vi fann för övrigt att den gruppindelning som gjordes enligt de fem teman som växte fram gav ett visst utslag vad gällde koherensen i intervjuerna. Grupp två hade i genomsnitt lägre koherens än grupp ett, och de tre individer som ej placerades in i någon grupp fick antingen två eller tre poäng i koherens – skalan. Vi vill påstå att även det talar för att de teman som framträtt är av intresse när det gäller att bedöma en misshandlad mammas inre resurser.

Genom att undersöka copingstrategier hos urvalet mammor med hänsyn till ett skeende över tid kunde vissa tendenser urskiljas. De grupperingar av copingkategorier som har gjorts antyder att mammornas inre resurser tar sig olika uttryck när omständigheterna förändras.

Under den första fasen, *Under förhållandet*, kan man betrakta mammornas coping som överlag mer undvikande än aktiv. Fler undvikande copingstrategier har identifierats och fler mammor verkade ha använt sig av dem än av aktiva strategier. Som Waldrop och Resick (2004) menade verkar en misshandlad kvinnas villkor för coping vara klart begränsad, och man måste beakta situationens betingelser för att kunna förstå hennes handlingsmönster. Deras studie, och ett flertal andra (Taft, Resick, Panuzio, Vogt, & Mechanic, 2007; Lewis et al, 2006) tyder på att ju oftare våld förekommer i relationen desto mer förlitar sig kvinnan på undvikande strategier. Man kan tänka sig att under förhållandet har kvinnan ofta varit tvungen att främst förlita sig på undvikande strategier för att överhuvudtaget kunna fortsätta förhållandet. Tidigare forskning visar också att när kvinnor som blir utsatta för grov misshandel vänder sig till människor i sin omgivning får de inte alltid det stöd de söker, vilket kan leda till att mer undvikande strategier förstärks (Lewis et al, 2006; Waldrop & Resick, 2004).

Enander (2008) har i sin studie av misshandlade kvinnors berättelser identifierat tre processer kvinnorna har gått igenom i samband med att de

lämnade mannen. Uppbrottsprocessen skriver hon karakteriseras av handling, och den föregår att bli känslomässigt befriad och att förstå, vilka är de andra två processerna. Under den andra fasen i delstudie två, *Under uppbrottet*, finner vi betydligt fler exempel på användande av aktiva än undvikande strategier. Denna förskjutning är inte förvånande; man kan anta att det krävs fler aktiva strategier för att ett uppbrott över huvud taget ska komma till stånd. Under uppbrottsfasen ser vi även att beteendefokuserade strategier används betydligt oftare än kognitivt fokuserade strategier. Även detta kan tänkas bero på att en separation oundvikligen innebär många praktiska förändringar som måste genomföras med hjälp av aktivt beteende från kvinnans sida. Dessutom finns det stöd för att kvinnor som fortfarande lever i en misshandelsrelation använder sig mycket av kognitivt fokuserade strategier för att kunna fortsätta att se förhållandet som något positivt (Herbert, Silver & Ellard, 1991). När relationen avslutas kanske behovet av kognitiva omskrivningar inte längre är lika stort. Istället blir det de beteendefokuserade strategierna som får mer utrymme. Dessutom har tidigare forskning (Ogden, 2007) visat att kontrollerbarhet i situationen är en faktor som gör att människor använder mer beteendefokuserad coping. Uppbrottet gör troligtvis att kvinnornas känsla av kontrollerbarhet ökar jämfört med tidigare.

Under den tredje fasen, *Efter avslutad relation*, förekommer ännu fler aktiva strategier än under tidigare faser, men det finns även exempel på en del undvikande sådana. Att aktiva strategier är mer använda efter förhållandet kan sammanhånga med att kvinnornas då förändrade vardag gör att de inte har lika stort behov av undvikande strategier. Det finns helt enkelt ett större utrymme för aktiva strategier när de inte längre lever tillsammans med en våldsam man. Efter avslutad relation finner vi att fler strategier med kognitivt fokus används än strategier med beteendefokus. Tidigare forskning (Anderson och Saunders, 2003) visar att kognitiv omskrivning används av många kvinnor efter uppbrott, då de omdefinierar relationen och tar till sig vad de har blivit utsatt för. Enander (2008) skriver att misshandlade kvinnor inte verkar lämna mannen på grund av att de når insikt i vad han gör mot dem, utan att de snarare så småningom förstår vad de har varit utsatta för eftersom de har brutit upp. Almqvist och Broberg (2004) fann i sin undersök-

ning att en stor andel misshandlade mammor visade tecken på att ha posttraumatiskt stressyndrom. Man kan alltså tänka sig att ökningen av användandet av kognitivt fokuserade strategier beror på ett behov av att bearbeta traumatiska upplevelser, vilket det kanske först då finns utrymme för.

Flera av de kategorier av copingstrategier vi funnit i materialet överensstämmer med företeelser som har påtalats i tidigare studier om misshandlade kvinnor. Swanberg, Macke och Logan (2006) skrev om flera olika skäl kvinnor kan ha att dölja att de blir misshandlade, vilka vi anar ligger till grund för copingstrategin *Dölja för andra*. Anderson och Saunders (2003) skriver om att avslutande av relationen ofta sker bitvis, vilket vi benämner som att *Dra ut på avslutet*. Samma författare skriver även om att kvinnorna omdefinierar relationen och sin egen roll i den, vilket vi anser ingår i att *Bearbeta vad våldet innebär*, *Skapa förklaringsmodell* och *Bearbeta effekter av det psykiska våldet*. Tidigare forskning (Waldrop & Resick, 2004) uttalar sig om vad som sätter igång aktiva strategier vid brytning av en misshandelsrelation. Det verkar som att en plötslig ökning av våldets grovhet leder till en ökad användning av aktiva strategier, då framförallt att man lämnar sin partner. Vi tror att strategin *Bearbeta vad våldet innebär* ofta används till följd av upptrappat våld, och att det sen kanske leder till uppbrott.

Man kan se individuella skillnader i användandet av copingstrategier i intervjumaterialet. Hos en del mammor är förändringen vad gäller aktiva strategier under uppbrottsfasen mindre tydlig än hos andra. Några kvinnor använder sig i huvudsak av aktiva strategier genom alla tre faserna. Man kan tänka sig att variationerna i copingstrategier beror på skillnader i inre resurser hos mammorna. Resultaten av en studie (Taft et al, 2007) tyder till exempel på att kvinnor som i sin bakgrund inte hade erfarenhet av våld använder sig mer av aktiva copingstrategier än kvinnor som hade sådan erfarenhet. Annan forskning inom området visar dock att en sådan slutsats kan vara förhastad. Waldrop och Resick (2004) betonar till exempel att de begränsningar som samhälle och kultur innebär för individen inte bör underskattas. Hydén (1995) argumenterar i sin bok om kvinnomisshandel för att misshandel aldrig är enbart en eller två individers problem, men kan inte heller förklaras endast av samhällsstrukturer. I stället är det en samverkan mellan sociala och

kulturella värderingar och personliga egenskaper. Misshandel inom ett parförhållande är alltså aldrig en separat företeelse som kan betraktas utanför sitt sammanhang. Till exempel skriver Waldrop och Resick (2004) att förhållandets längd innan första slaget påverkar hur lång tid det tar innan kvinnan tar sig ur relationen. Utifrån allt detta känns det inte långsökt att anta att även sätten att hantera problemen, alltså valen av copingstrategier, både har individuella och gemensamma komponenter.

Lundgren (1998) skriver om genusaspekter på relationer där män utövar våld mot den kvinna de lever tillsammans med. Lundgren menar att regler eller föreställningar om genus hör samman med skilda kroppsliga utgångspunkter mellan könen, men också befästa symboliska konstruktioner. De senare återfinns i sin mest koncentrerade form i monoteistiska religioner. Lundgren refererar till dualiteten i den kristna ideologin där Gud och Satan ses som överordnade markörer vilka symboliserar hur världen fungerar. Lundgren beskriver, utifrån sina studier av våld i parrelationer mellan troende kristna, hur det i det traditionella kristna samhället finns en tendens att kvinnan får representera den rebelliska Satan och mannen Gud — den överordnade. I förhållanden där mannen utövar våld mot kvinnan iscensätts denna polarisering. Manliga och kvinnliga egenskaper blir komplementära och skillnaden mellan könen förstärks (Lundgren, 1998). Lundgren diskuterar normaliseringsprocessen kring våld i förhållanden. Hon skriver om internalisering av våld hos både mannen och kvinnan. Hos kvinnorna sker detta bland annat till följd av fysisk och mental isolering. När rätten att utöva våld i relationen har internaliserats hos mannen uttrycker han sin roll genom att växla mellan våld och känslomässig värme. mannen kan sägas, som en del av normaliseringsprocessen av våldet, uttrycka sin maskulinitet genom att efterlikna en enväldig gud i förhållandet. Kvinnans roll i förhållandet, och hennes könsidentitet, måste då fungera enligt mannens villkor. Hennes individuella kvinnliga uttryck får då inget utrymme. (Lundgren, 1998).

Om vi ser till copingstrategierna i delstudie två så fungerar många av de strategier som användes av mammorna under förhållandet komplementärt till mannens beteende. När mannen var hänsynslös kunde kvinnorna till exempel *Vädja och resonera* eller *Skapa förståelse för mannen*. För att undvika at-

tacker kunde hon försöka *Vara perfekt* och *Värja sig och vara smidig*. Vi kan betrakta sådana copingstrategier hos mammorna som ett svar på eller komplementär åtgärd mot mannens oresonliga, dominanta och grymma handlingar.

Boonzaier och de La Rey (2003) diskuterar, i sin studie av misshandlade kvinnor i Sydafrika, att romantiska förhållanden i högre grad än andra förhållanden möjliggör fortsatt relation genom just komplementär anpassning. Kärlek, ömhet och omsorg kan ur ett genusperspektiv ses som kvinnliga företrädanden vilka i våldsförhållanden ofta kompenserar för manlig hårdhet. Samhällsordning, biologiska skillnader mellan könen och kvinnans respektive mannens personligheter interagerar över tid när det gäller parrelationers utveckling. Hur interaktionen ser ut i ett givet ögonblick och hur den utvecklas över tid, t ex. i riktning mot mer eller mindre jämställdhet resp. komplementaritet, varierar mellan olika par. Lundgren (1998) poängterar vikten av att inte försöka särskilja betydelsen av sociala respektive biologiska faktorer på ett absolut sätt, eftersom detta bara skulle bidra till ökad polarisering och göra att man underskattar ämnets komplexitet.

Att de intervjuade mammorna i denna studie har olika bakgrund och olika erfarenheter på många punkter framgick tydligt i materialet. De individuella variationer som framkom samverkar sannolikt med de gemensamma tendenser som syns när vi betraktar de intervjuade kvinnorna som grupp. De grupperingar som uppstod enligt de teman som kom fram när vi undersökte intervjuerna på ett förutsättningslöst sätt, enligt grundad teori, medgav vissa skillnader vad gäller antal använda copingstrategier. Grupp ett påvisade användande av i genomsnitt fler av de copingstrategier, som identifierades i den andra delstudien, än grupp två.

Stora skillnader vad gäller åskådliggörande av copingstrategier i intervjuerna fanns som sagt mellan mammorna. Hos vissa mammor finns relativt få tecken på användande av copingstrategier överhuvudtaget, och de intervjuerna var också betydligt kortare än andra, som redogjorde för avsevärt större bruk av copingstrategier. Man kan tänka sig flera olika orsaker till detta. Det kan vara så att en del mammor helt enkelt inte har tillgång till särskilt många olika copingstrategier. En annan möjlig orsak skulle kunna vara språksvårigheter, då flera av mammorna inte hade svenska som modersmål. Yt-

terligare en möjlig bidragande orsak är att en del av mammorna inte öppnar sig lika mycket som andra i intervjusituationen, vilket skulle kunna tyda på svårigheter med att lita på en utomstående person. Detta i sig kan ses som en begränsning i en mammas register av copingstrategier. Kanske kan det till och med handla om avfärdande anknytningsstil. Vi såg att de intervjuer som gavs endast två eller tre poäng i koherens hade betydligt färre copingstrategier än de som gavs fler poäng. Lägre koherenspoäng indikerar otryggare anknytning (Broberg, 2008), vilket kan uttryckas genom både undvikande och överdrivet upptagna svar. Vi noterade att en intervju som var avsevärt längre än de andra, med långa svar som svävade långt bort från ämnet, innehöll fler copingstrategier än genomsnittet totalt trots att den endast gavs två poäng i koherens. Intervjuns ansevärd längd stod dock inte i proportion till antal copingstrategier totalt. Om förhållandet mellan antal sidor och antal strategier beaktades i den intervjun, var påtalade strategier ganska få över tid. De intervjuer som gavs sex poäng hade dessutom i genomsnitt fler copingstrategier än övriga intervjuer. Utslaget mellan koherensintervallerna och det totala antalet copingstrategier i intervjuerna gör att vi finner det troligt att det finns ett samband mellan trygg anknytningsstil och tillgång till många olika copingstrategier.

Kvinnorna i den här studien har alla det gemensamt att de är mammor. Khaw och Hardesty (2007) skriver i sin studie att det finns belägg för att barn i hög grad påverkar en mammas beslut om att lämna en misshandlande man, framförallt om hon uppfattar att barnen far illa. Utifrån vårt material har vi också fått uppfattningen att barnens välmående är av stor betydelse för kvinnornas sätt att hantera situationen när de blir misshandlade av sin partner. Många av kvinnorna talar mycket om barnen, och ett flertal av copingkategorierna utgår från barnen som en påverkansfaktor till mammas sätt att tänka eller agera. En av copingkategorierna heter till exempel *Använda barnen som drivkraft*. Dock ser vi inga entydiga mönster för hur barnen påverkar situationen. Till exempel uttryckte vissa kvinnor att de stannat längre i relationen på grund av barnen medan andra menade att barnen fick dem att lämna mannen fortare än vad de annars skulle ha gjort. Hos någon mamma var det barnen som i ett första skede fick henne att stanna men senare var det just

barnen som fick henne att överhuvudtaget orka ta sig ur förhållandet. Khaw och Hardesty (2007) skriver om just den upplevda ovissheten hos misshandlade mammor angående vad som egentligen vore bäst för deras barn. Den får mammorna att tveka och i vissa fall att återvända till mannen innan varaktig separation sker. Därmed kan vi föreställa oss att copingstrategin *Dra ut på avslutet* säkert ofta förstärks av just det dilemmat hos en förälder.

Alla mammor i studien har på något sätt lyckats bryta med den misshandlande mannen. Vad som skulle skilja dessa kvinnors berättelser från framställningar av kvinnor som inte kunnat ta sig ur en destruktiv relation är svårt att veta. Man kan tänka sig att det skulle finnas en kvalitativ skillnad i användande av copingstrategier. En sådan skillnad skulle kunna förklaras av en kombination av egenskaper hos mammorna och situationens omständigheter. De teman som framträtt i den första delstudien skulle säkerligen ha tagit sig annorlunda uttryck i sådana intervjuer och grupp två skulle troligtvis vara större. Man kan även tänka sig att det inre sammanhanget, alltså koherensen, hos sådana berättelser skulle se annorlunda ut – den skulle med största sannolikhet vara lägre.

Indelningen i tre olika tidsskeenden har vi använt oss av i den första delstudien för att underlätta en översikt av förändring. Denna indelning har dock inte heller varit okomplicerad. I en del fall har det framgått tydligt att en ny fas har inträtt, men i andra fall har en tolkning av kontexten varit nödvändig.

Vår utgångspunkt i delstudie två har genomgående varit att identifiera copingstrategier som har uppkommit till följd av erfarenheten att som mamma bli misshandlad av sin partner. Copingstrategier används av alla människor och det kan vara svårt att urskilja vilka strategier som handlar om just effekter av misshandeln och vad som är annat. Exempelvis gällande hjälpsökande för psykiskt lidande, vilket ingår i kategorin *Söka professionell samtalskontakt*, skulle det kunna finnas andra huvudsakliga anledningar att söka hjälp. Om något annat skäl till en copingstrategi inte varit uppenbart har vi relaterat den till misshandeln, eftersom intervjuerna huvudsakligen handlar om den.

De grupperingar som används är valda utifrån tidigare teori och forskning om coping. Indelningarna har inte alltid varit givna. Vissa handlingar kan onekligen ses som att de är aktiva och undvi-

kande på samma gång. I flera fall har informationen varit ofullständig och det har varit svårt att kunna göra en helt säker bedömning. Ett exempel på detta är strategin *Undvikai rättslig process*. Intervjuaren har, i de flesta fall, inte frågat hur det kom sig att det blev så, och det har helt enkelt inte varit möjligt att se om denna handling huvudsakligen löste ett problem för mamman, eller om hon genom den framförallt undvek obehag. Trots att denna handling kanske innehåller både aktiva och undvikande komponenter valde vi att konsekvent se den som undvikande eftersom den troligtvis alltid är det till viss del, medan aspekten problemlösning kändes mer hypotetisk i sammanhanget.

Vi konkluderar som sagt att det verkar som att de aktiva copingstrategierna blir fler och att fler kvinnor har tillgång till dem mot slutet av den tidsperiod intervjuerna spänner över. Man bör dock ta med i beräkningen att den framställning som gjorts i intervjuerna till viss del kan vara missvisande. En möjlighet är att det är naturligt svårt att beskriva strategier på ett sådant sätt att de kategoriseras som undvikande när de fortfarande används. Kanske använder mammorna efter förhållandet fler undvikande strategier än vad som framkommit.

Resultaten i delstudie två bygger på en yttre bedömning av tecken på copingstrategier som delges i relativt allmänna intervjuer. Intervjuguiden är alltså inte direkt anpassad till vår frågeställning. Endast en fråga ”*Vad har du gjort för att klara dig?*” ger kvinnorna en uttalad möjlighet att fundera över och redogöra för sina copingstrategier. Detta kan vara både en fördel och en nackdel. En fördel kan vara att återgivna copingstrategier troligtvis inte har blivit tillrättalagda i insamlandet, varken av intervjuaren eller av mammorna. Man har inte sökt efter specifika copingkategorier, och således inte heller vinklat sina frågor för att finna just dessa. De copingstrategier som framträder gör det på ett naturligt sätt utan att vara direkt efterfrågade. En nackdel kan vara att det troligtvis finns mer effektiva sätt att kartlägga copingstrategier hos mammor som har blivit misshandlade av sin partner.

Den första delstudien genomfördes till stor del enligt principerna för grounded theory. De teman som växte fram härstammade inte ifrån hypoteser om misshandlade mammor utan ifrån ett relativt förutsättningslöst granskande av texterna. Vad som främst skiljde utförandet från renodlad ground-

ded theory var att datainsamlingen inte skedde simultant i samband med databearbetningen, och metoden för insamlingen anpassades därmed inte för och av undersökningen. Man skulle kunna argumentera för att en del av poängen med denna metod därmed gått förlorad och att den tematiska analysen därför kanske inte blivit fullt så utvecklad som den skulle ha kunnat bli.

Vad gäller den tredje delstudien är intervjun inte optimalt anpassad för att undersökas med hjälp av AAI-skalan för koherens. I anknytningsintervjun finns, förutom att vissa specifika frågor ska ställas, förhållningsregler vad gäller både intervjuens genomförande och dess transkribering som inte har följts i föreliggande intervjuer. Till exempel följde intervjuaren ofta upp med följdfrågor när mammorna gjorde avsteg från ämnet, och intervjuaren ”sanktionerade” därmed att intervjun gled in på ”stickspår”, vilket försvårade bedömning av allvaret i sådana avsteg. Intervjuerna har exempelvis inte heller transkriberats efter ett regelsystem vad gäller pauser och dylikt i konversationen. Tillförlitligheten i bedömningen av koherens skulle med största sannolikhet öka om riktlinjerna för anknytningsintervjuer hade efterlevts i högre grad.

Koherens i en berättelse påverkas i allmänhet av stark sinnesrörelse. Dessa intervjuer berör oerhört tunga ämnen och det är därför kanske till viss del missvisande att jämföra dess koherens med den i AAI – intervjuer. Ett metodfel enligt AAI – regler är dessutom att tala om förluster som inträffat för mindre än ett år sedan, då man inte haft tid att bearbeta dem tillräckligt för att kunna ge en rättvis bild av sitt förhållningssätt till en sådan förlust. Mammorna i studien ombeds att tala om direkt traumatiska händelser, vilket oundvikligen innebär en utmaning vad gäller organisation av tankar och känslor kring ämnet, vilket krävs för att man ska kunna kommunicera effektivt angående dem. Långtifrån alla har haft ett år på sig att bearbeta händelserna innan tidpunkten för intervjun, vilket gör att koherensen kan antas vara lägre än vad den annars skulle ha varit. Två av intervjuerna genomfördes dessutom med tolk, vilket bör ha påverkat koherensen.

Möjliga implikationer och framtida forskning

När relationen avslutades, vilket medfört att den yttre situationen förändrades markant, övergick

gruppens copingstrategier från att vara mer undvikande till mer aktiva. Kanske kan man därmed finna stöd för att yttre påfrestningar tenderar att få människor att använda sig av mer undvikande coping när de inte ser någon möjlighet att ta sig ur situationen. När situationen sedan förändras frigörs inre resurser. Alltså anar vi en situationsbunden tendens till omfattande användande av undvikande strategier. Den bild många har av den kuvade och nedtryckta misshandlade kvinnan döljer i sådana fall mer styrka och möjligheter än vad man anar. Anderson och Saunders (2003) noterade att yttre resurser och ekonomisk självständighet ökar sannolikheten för att kvinnan ska lämna mannen fortare. Kanske bör stöd till misshandlade kvinnor rikta in sig mer på att på ett praktiskt sätt underlätta för kvinnan att ta sig ur situationen än på hennes inre sinness tillstånd. Vi tänker oss att om kvinnan ifråga får information, ekonomiska resurser och praktiskt stöd kan inre tillgångar frigöras till följd av det. Vi såg en ökad användning av strategier med kognitivt fokus efter avslutad relation, vilket troligtvis beror på ökade möjligheter att använda sig av kognitiva copingstrategier. Detta talar för att hjälp med mer kognitivt fokus kan nyttjas i högre grad efter att kvinnor har brutit upp från den misshandelsrelationen. Psykoterapi, och andra psykologiska interventioner, har alltså sin största plats efter det att kvinnan fått hjälp att ta sig ur den destruktiva relationen.

Bortträngande coping är, som tidigare nämnts, mest undersökt som en copingstil (Myers, Brewin & Power, 1998). Efter att ha tagit del av resultaten i den andra delstudien kan man föreställa sig att det finns en benägenhet för bortträngande coping hos en individ som blir misshandlad. Detta vågar vi påstå i och med att förminskande och förmildrande av händelseförloppet verkade vara vanligt hos gruppen, vilket borde påverka inkodning av minnen. En del av kvinnorna hade dessutom svårigheter med att komma ihåg detaljer kring misshandeln. Kanske handlar detta om bortträngande coping över en längre tidsperiod som är situationsbunden snarare än att det har med individens personlighetsegenskaper att göra? Det går att ana likheter mellan den avfärdande anknytningsstilen enligt AAI-modellen och bortträngande coping, gällande förhållningssätt till starkt känslomässigt negativa samtalsämnen. Det finns dock indikationer på att just kvinnor med avfärdande anknytningsstil är

underrepresenterade bland misshandelsoffer, vilket förklaras med att de ofta inte har investerat tillräckligt i relationen för att stanna kvar i den om de blir slagna (Shurman & Rodriguez, 2006). Man kan emellertid föreställa sig att om misshandel främjar situationsbunden bortträngande coping, så kan barn som vid upprepande tillfällen bevittnar våld anamma bortträngande och avfärdande funktioner som inre strukturer, vilket kan leda till dissociativa tillstånd och otrygg anknytningsstil i framtiden.

Resultaten gällande intervjuernas inre sammanhang/koherens är intressanta. Deras utslag på både den tematiska uppdelningen och antal använda copingstrategier visar på att det är ett angreppssätt som skulle kunna vara av användning även utanför kodningen av AAI. Användandet av detta tankesätt gällande traumatiska erfarenheter är av vikt i både forsknings- och kliniska sammanhang.

Waldrop och Resick (2004) påtalar att individuella skillnader avseende coping kan bero både på sammanhangsbegränsningar och personliga (inre) begränsningar. Utöver att undersöka hur yttre stöd kan minska sammanhangsbegränsningar vore det intressant att också se till mer personliga begränsningar. Resultaten tyder på att det finns individuella skillnader i copingstrategier. Delstudie ett och tre antyder att inre resurser och egenskaper, som kan identifieras inte minst genom undersökande av koherens i samtal, ger ett utslag gällande antal copingstrategier som används. Genom en kartläggning av ett större material skulle de tecken på undergrupperingar som finns i vår studie kanske kunna förstärkas. Kanske kan man se ett samband mellan eventuell copingstil och anknytningsstil hos misshandlade mammor? Tidigare forskning (Kocot & Goodman, 2003; Clements & Sawhney, 2000; O'Neill & Keric, 2000) indikerar att det finns ett samband mellan valda copingstrategier, i olika situationer, och psykisk hälsa. Ett samband mellan eventuell copingstil, alltså konsekvent användande av en viss typ av strategier hos en individ, och välmående skulle kanske också kunna påvisas. Anderson och Saunders (2003) identifierar i sin studie ett samband mellan misshandlade mammors psykiska välmående och deras egen känsla av att klara av föräldraskapet. Kan man se ett liknande samband mellan eventuell copingstil hos mamman och hennes anknytningsstil, skulle detta kanske även kunna kopplas till välmåendet hos hennes barn, vilket vore av stort intresse.

Referenser

- Allison, C.J., Bartholomew, K., Maysless, O., & Dutton, D.G. (2007). Love as a battlefield: Attachment and relationship dynamics in couples identified for male partner violence. *Journal of Family Issues*, 29, 125-150.
- Almqvist, K., & Broberg, A. (2004). *Barn som bevittnat våld mot mamma – En studie om kvinnor och barn som vistas på kvinnojourer i Göteborg*. Göteborg, Sverige: Göteborgs Stad Lundby.
- Anderson, D.K., & Saunders, D.G. (2003). Leaving an abusive partner: An empirical review of predictors, the process of leaving, and psychological well-being. *Trauma, Violence and Abuse*, 4, 163-191.
- Boonzaier, F., & de La Rey, C. (2003). "He's a man, and I'm a woman": Cultural constructions of masculinity and femininity in South African womens narratives of violence. *Violence Against Women*, 9, 1003-1029.
- Broberg, A., Risholm Mothander, P., Granqvist, P. & Ivarsson, T. (2008). *Anknytning i praktiken – tillämpningar av anknytningsteorin*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Calvete, E., Corral, S., & Estévez, A. (2007). Cognitive and coping mechanisms in the interplay between intimate partner violence and depression. *Anxiety, Stress and Coping*, 20, 369-382.
- Clements, C.M., & Sawhney, D.K. (2000). Coping with domestic violence: Control attributions, dysphoria, and hopelessness. *Journal of Traumatic stress*, 13, 219-240.
- Cohen, F., & Lazarus, R.S. (1979). Coping with the stresses of illness. I G.C. Stone, F. Cohen, & N.E. Adler (red:er), *Health psychology: a handbook* (ss. 217-254). San Francisco, USA: Jossey-Bass.
- Crowell, J.A., Fraley, P.C. & Shaver, P.R. (2008). Measurement of individual differences in adolescent and adult attachment. I J. Cassidy & P.R. Shaver (Red.), *Handbook of attachment; Theory, research and clinical applications 2nd Ed.* (ss. 599-634). New York: Guilford.
- Doumas, D.M., Pearson, C.L., Elgin, J.E., & McKinley, L.L. (2008). Adult attachment as a risk factor for intimate partner violence: the "mispairing" of partners attachment styles. *Journal of Interpersonal Violence*, 23, 616-634.
- Enander, V. (2008). *Women leaving violent men: Crossroads of emotion, cognition and action*. Doktorsavhandling vid Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet. Göteborg, Sverige: Intellecta Infolog.
- Georgsson, A., Almqvist, K., & Broberg, A. (2007). *Vad tycker barn som bevittnat våld i hemmet och deras mammor om att delta i pedagogisk gruppverksamhet?* (Aetolia 2007: 9). Göteborg, Sverige: Drottning Silvias barn- och ungdomssjukhus.
- Haight, W.L., Shim, W.S., Linn, L.M., & Swinford, L. (2007). Mothers' strategies for protecting children from batterers: The perspectives of battered women involved in child protective services. *Child welfare*, 86, 41-62.
- Herbert, T.B., Silver, R.C., & Ellard, J.H. (1991). Coping with an abusive relationship: how and why do women stay? *Journal of Marriage and the Family*, 53, 311-325.
- Hydén, M. (1995). *Kvinnomisshandel inom äktenskapet – Mellan det möjliga och det omöjliga*. Sverige: Liber Utbildning AB.
- Johnson, D.M., Palmieri, P.A., Jackson, A.P., & Hobfoll, S.E. (2007). Emotional numbing weakens abused inner-city women's resiliency resources. *Journal of Traumatic Stress*, 20, 197-206.
- Khaw, L., & Hardesty, J.L. (2007). Theorizing the process of leaving: turning points and trajectories in stage of change. *Family Relations*, 56, 413-425.
- Kocot, T., & Goodman, L. (2003). The roles of coping and social support in battered women's mental health. *Violence Against Women*, 9, 323-346.
- Krantz, G. & Östergren, P.O. (2000) The association between violence victimisation and common symptoms in Swedish women. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 54, 815-821.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund, Sverige: Studentlitteratur.
- Lazarus, R. S. (2001). Coping, *The corsini encyclopedia of psychology and behavioral science* (3:e upplagan). New York, USA: Wiley.

- Lerner, C.F., & Kennedy, L.T. (2000). Stay-leave decision making in battered women: Trauma, coping and self-efficacy. *Cognitive Therapy and Research, 24*, 215-232.
- Lewis, C.S., Griffing, S., Chu, M., Jospitre, T., Sage, R.E., Madry, L., & Primm, B.J. (2006). Coping and violence exposure as predictors of psychological functioning in domestic violence survivors. *Violence Against Women, 12*, 340-354.
- Lundgren, E. (1998). The hand that strikes and comforts: Gender construction and the tension between body and symbol. R E. Dobash., R P.Dobash. (red:er). *Rethinking violence against women*.ss 169-198. Thousands Oaks, USA: Sage publications.
- Main, M., Goldwyn, R. & Hesse, H. (2003). Adult Attachment Scoring and Classification Systems. Version 7.2 Opublicerat manuskript, Dep. Of psychology, University of California at Berkeley, USA.
- Myers, L.B., Brewin, C.R., & Power, M.J. (1998). Repressive coping and the directed forgetting of emotional material. *Journal of Abnormal Psychology, 107*, 141-148.
- Ogden, J. (2007). *Health psychology: a textbook* (4:e upplagan). Maidenhead, USA: Open University Press/McGraw-Hill Education.
- O'Neill, M.L., & Kerig, P.K. (2000). Attributions of self-blame and perceived control as moderators of adjustment in battered women. *Journal of Interpersonal Violence, 15*, 1036-1049.
- Parker, G., & Lee, C. (2007). Relationships among abuse characteristics, coping strategies, and abused women's psychological health. A path model. *Journal of Interpersonal Violence, 22*, 1184-1198.
- Radford, L. & Hester, M. (2006). *Mothering through domestic violence*. London, Storbritannien: Jessika Kingsley.
- Sarafino, E.P. (1990). *Health psychology: biopsychosocial interactions*. New York, USA: John Wiley & Sons, cop.
- Shannon, L., Logan, T.K., Cole, J., & Medley, K. (2006). Help-seeking and coping strategies for intimate partner violence in rural and urban women. *Violence and Victims, 21*, 167-181.
- Shurman, L.A., & Rodriguez, C.M. (2006). Cognitive-affective predictors of women's readiness to end domestic violence relationships. *Journal of Interpersonal Violence, 21*, 1417-1439.
- Swanberg, J.E., Macke, C., & Logan, T.K. (2006). Intimate partner violence, woman, and work: Coping on the job. *Violence and Victims, 21*, 561-578.
- Taft, C.T., Resick, P.A., Panuzio, J., Vogt, D.S., & Mechanic, M.B. (2007). Examining the correlates of engagement and disengagement coping among help-seeking battered women. *Violence and Victims, 22*, 3-17.
- Waldrop, A.E., & Resick, P.A. (2004). Coping among adult female victims of domestic violence. *Journal of Family Violence, 19*, 291-302.
- West, M., & George, C. (1999). Abuse and violence in intimate adult relationships: New perspectives from attachment theory. *Attachment & Human Development, 1:2*, 137-156.
- Zeanah, C.H., Benoit, D., Hirschberg, L. & Barton, M. (1994). Mothers' representations of their infants are concordant with infant attachment classification. *Developmental Issues in Psychiatry and Psychology, 1*, 1-14.

Appendix

1 poäng

Läsaren har upprepade svårigheter att förstå vad intervjupersonen menar. Transkriptet innehåller stora motsägelser och intervjupersonen ändrar perspektiv under tiden hon talar, i mycket stor utsträckning. Irrelevanta ämnen tas upp utan att någon naturlig övergång går att uppfatta.

3 poäng

Det finns tydliga brister i berättelsen och det kan vara svårt att förstå vad som menas. Motsägelser och otillräckliga svar kan göra att kommunikationen är svag. Ibland förekommer stora avvikelser från det ämne som berörs i intervjun.

5 poäng

Vissa brott mot maximerna förekommer, men också visst sammanhang och samarbete. Texten känns inte särskilt sammanhållen eller lättlöpare, men det är i allmänhet inte svårt att förstå vad som menas. Svagheter i transkriptet kan vägas upp mot fördelar, som till exempel förtydliganden. Antingen så varierar egenskaperna hos kommunikationen genom intervjun, eller så bedöms den genomgående vara medelmåttig.

7 poäng

Transkriptet uppfyller maximerna, men med mildare brister här och där. Kanske måste man tolka uttalanden vid några tillfällen för att förstå. Positiva komponenter som anpassning till lyssnarens förståelse eller uppfattning finns med. Texten anses vara sanningsenlig och ger en balanserad bild.

9 poäng

Transkriptet uppfyller alla positiva kriterier. Intervjun känns reflekterande och nytänkande. Intervjupersonen kan tala om ämnet på ett problematiskt, sammanhängande och balanserat sätt. Komplicerade sammanhang presenteras begripligt. Transkriptets brister är få och milda.

Barnhuset har gett ut följande böcker

Barn som lever med skyddade personuppgifter, 2009:1, Barbro Hindberg m.fl.

Att göra skillnad - könsperspektiv i socialt arbete med barn och ungdomar, 2008:3, Ingrid Claezon

Utsatt barndom - olika vuxenliv. Ett longitudinellt forskningsprojekt om barn i samhällsvård, 2008:2, Gunvor Andersson

Självskadebeteende – forskning, behandling och metoder för att förebygga psykisk ohälsa hos unga, 2008:1, Rigmor Stein (red.)

Att knyta an, en livsviktig uppgift – om små barns anknytning och samspel, 2007:5

Våld mot barn 2006-2007 - en nationell kartläggning, 2007:4, Staffan Janson & Bodil Långberg & Birgitta Svensson

Gränsöverskridande ledarskap och styrning – förutsättningar för preventivt arbete med barn och ungdomar, 2007:3, Ulrika Westrup & Jan E Persson

Föräldrars röster – hur är det att ha sina barn placerade i fosterhem? Brukare och forskare samverkar, 2007:2, Ingrid Höjer

Barn i kläm – hur uppmärksammas barn i mål av verkställighet av umgänge, 2007:1, Ingrid Höjer & Karin Röbbäck

Barnhuset har gett ut följande rapporter
(Kan laddas ner från Barnhusets hemsida)

Sexuell exploatering av barn och ungdomar – vad vet de som möter barnen? En inventering av kunskaps- och resursbehov, 2008

Sexuell exploatering av barn och ungdomar. Sammanställning av aktuell kunskap och forskning 2004-2008, Gisela Priebe

Internetrelaterat sexuellt utnyttjande av barn och ungdomar. Utmaningar för forskning, förebyggande arbete och behandling, 2007. Finns även på engelska

Böcker och rapporter utgivna före 2007 finns på Barnhusets hemsida www.allmannabarnhuset.se

Det är ont om studier som fokuserar specifikt på misshandlade mammor, och de särskilda villkor som en misshandlad kvinna med barn kan möta. I denna rapport är det just dessa kvinnors situation som lyfts fram.

Detta är en första delrapport från forskningsprojektet *Bojen - utvärdering av gruppverksamhet för barn som bevittnat våld mot mamma och deras mammor*. Allmänna Barnhuset har tillsammans med Brottsofferfonden finansierat projektet.

Rapporten vänder sig till ideella organisationer och professionella som i sitt arbete möter barn som bevittnat våld mot mamma och deras mammor t.ex. inom socialtjänst, barnpsykiatri, primärvård, polis, gruppverksamheter, kvinnojourer men också till alla andra som är engagerade i dessa frågor.

Allmänna Barnhuset är en statlig stiftelse med uppdrag att stödja metod- och kunskapsutveckling i arbetet med utsatta barn och ungdomar. Barnhuset ger anslag till socialt inriktad barn- och ungdomsforskning, anordnar konferenser och seminarier för att sprida kunskap samt ger ut böcker i aktuella frågor. Barnhuset driver också egna utvecklingsprojekt.

Böcker och rapporter kan beställas från Stiftelsen Allmänna Barnhusets hemsida www.allmannabarnhuset.se